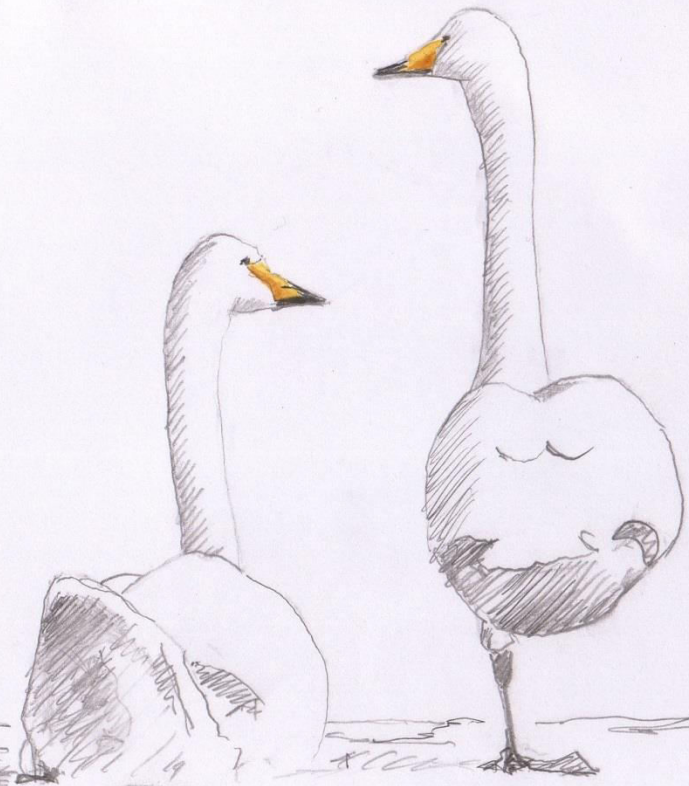
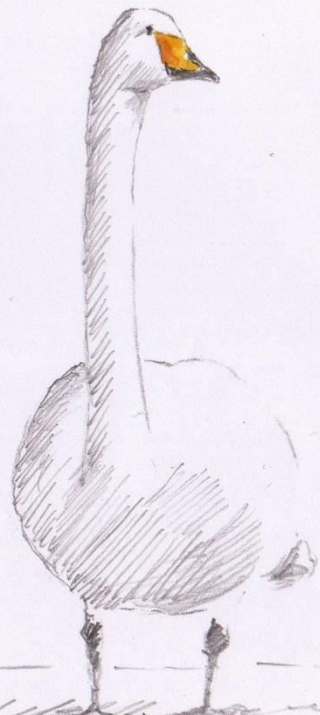

Nora Biologiska Förening

Årsskrift

2013

Guckusko

Foto: Erik Marcusson

Innehåll

Ordföranden har ordet.	3
Verksamhetsberättelse år 2013.	5
Exkursionsrapporter år 2013.	7
Venakärret	12
Uppe i nordväst - Botaniska strövtåg i länets utmarker.	13
Växtfynd år 2013.	18
Fågelrapport för Nora kommun 2013.	21
Däggdjur i Nora kommun 2013.	47
Småkryp i Nora kommun 2013.	48
Humlor i Nora kommun.	50
NBF:s exkursionsprogram 2014.	54

Omslagsbild: Sångsvanar av Erik Marcusson.

Ordförande har ordet

Nora Biologiska förening fyllde 70 år 2013 (och genomförde sitt 71:a verksamhetsår).

När man fyller jämnt känns det naturligt att man ser tillbaka och funderar över tider som flytt.

Jag kommer att tänka på en anseelig prestation, inte minst fysiskt, som vi genomförde på 1960-talet: **byggandet av ett fågeltorn** på Bergsängsudden. Idén att bygga ett fågeltorn dök på allvar upp under år 1966, och bygget genomfördes under hösten 1966 och den tidiga våren 1967.

Marken på Bergsängsudden ägdes av företaget Nitro i Gyttorp och biologiska föreningen hade fått möjlighet att bedriva naturvård på detta intressanta område (holkuppsättning, inventering, fågelmatning m.m.) Fågellivet vid Åsbosjön var rikt för våra trakter och floran intressant tack vare berggrunden med ett urkalkstråk.

Bild 1. Resandet av stommen till tornet den 22 november 1966. Från vänster: Peter Funke, Fritz Söderlund, Peter Bernövall (högst upp) och Ingvar Bernövall. Foto: Lennart Eriksson.

Hösten 1966 drog vi alltså igång bygget av fågeltornet med snickaren och föreningsmedlemmen Fritz Söderlund som byggmästare. Övriga som deltog i byggandet var undertecknad (Peter B), Lennart Eriksson, Peter Funke och Ingvar Bernövall (se Bild 1). Vi använde stockar från skogen på udden (vindfällda tallar) som byggmaterial. Golvet gjorde vi av stockar som vi klöv på längden. Vi använde enbart handverktyg vid bygget (sågar, kilar, barkspadar osv.).

Något år senare byggde vi in plattformen med panel och tak och satte in små fönster.

Tornet invigdes den 23 april 1967 av ornitologen Knut Borg från Örebro genom dop med vinbärssaft. Deltog gjorde också bl.a. Nitros vd Ulf Langefors och ornitologen Olle Liljedahl, Örebro och ett avsevärt antal föreningsmedlemmar (se bild 2). Invigningen bestod även av en exkursion på området och under den vandringen fick Olle Liljedahl se sin första vitryggiga hackspett.

Bild 2. Invigning av tornet den 23 april 1967. Knut Borg invigningstalar och närmast honom, till vänster på bilden, Ulf Langefors. Längst till vänster skymtar Olle Liljedahl. Foto: Peter Bernövall.

Under cirka 25 år kom sedan tornet, som låg välbeläget nära Gyttorpsåns mynning i Åsbosjön, att användas för naturstudier och upplevelser. När tornet sedan blev allt mindre använt och började förfalla rev vi det.

Peter Bernövall, ordförande

Verksamhetsberättelse 2013

Föreningens 71: e verksamhetsår

Ordförande: Peter Bernövall
V. ordförande: Roland Thuvander
Sekreterare: vakant
Kassör: Lisbeth Uhr
V. Sekreterare: Charlotte Pettersson
Övriga ledamöter: Karin Berg, Per Erik Persson, Lovisa Nilsson
Suppleanter: Claes Eliasson och Anders Carlberg.

Arbetsutskottet har bestått av ordförande, sekreterare och kassör
Naturvårdsrådets ledamöter från föreningen var Peter Bernövall och Roland Thuvander med Lisbeth Uhr och Anders Carlberg som suppleanter.

Revisor: Annika Carlsson
med Berit Ragné som suppleant.

Valberedning: För närvarande saknas
valberedning. Årsmötet kunde inte finna några kandidater.

Medlemmar:

Föreningen hade 184 medlemmar vid årets slut, vilket är tre personer fler jämfört med föregående år.

Styrelsesammanträden:

Fem styrelsesammanträden hölls under 2013.

Föreningsmöten

Årsmöte: 24.3. Program: Torbjörn Arvidsson Örebro, höll ett mycket intressant föredrag om en resa till Island.

Exkursioner

Antalet exkursioner var 9 under året. (Se särskild redogörelse.)

NATURVÅRDSFRÅGOR

Fibbetorp:

Föreningen har liksom tidigare år handhaft skötseln av Fibbetorps naturreservat.

Övrigt:

Föreningens hemsida

Nora biologiska förening har kvar hemsidan med följande adress:
www2.hemsida.net/norabf/ Bertil Sundberg har skapat sidan och sköter uppdateringarna. Här ges information om program, exkursionsreferat, naturreservat i kommunen, färska fågelobservationer och andra djurgrupper, länkar och annat.

NBF har deltagit i Västmanlands Ornitologiska Förenings (VOF) veckoinventeringar av ugglor i mars. Redovisningar har skett fortlöpande på NBF:s hemsida.

Natur- och miljövårdsrådet under 2013

Rådet har haft två möten under 2013 där det har informerats om, ny skötselplan för Stadsskogen, grönstrukturplan för Nora, skogen kring motionsspåren vid Digerberget mm.

Sjöfågelräkning:

Föreningen deltog för 26:e året i följd. Fullständig redovisning kommer i någon av följande årsrapporter.

Finanser:

Inkomsterna för år 2013 uppgick till 27 340 kr och utgifterna till 13 820 kr
Tillgångarna uppgår till 82 900 kr.

Anders Carlberg
(sekreterare)

Peter Bernövall
(ordförande)

Exkursionsrapporter år 2013.

Tysslingen 10 april

Det var en annorlunda exkursion eftersom det var ett samarbete med Nora scouter. En normal vår skulle det inte finnas många svanar kvar vid sjön så sent som den 10 april men denna sena vår var det fortfarande ca 500 sångsvanar kvar vid Rånnesta. De ca 20 scouterna med ledare fick se hur de rastande svanarna betade av den utlagda maten. Svanarna var ivriga att fylla på energi för fortsatt färd norrut. En av de stationära havsörnarna visade upp sig genom att jaga bland de rastande gässen väster om sjön.

// Roland Thuvander

Oset 15 maj

10 personer hade mött upp för denna numera traditionella exkursion. Under vår rundvandring hördes fyra näktergalar och en pungmes samt många avdravligare arter. Bland de rastande vadarna fanns en rödspov och herr och fru brushane. Det var vindstilla under kvällen vilket gjorde att det var god fart på sångfåglar.

// Roland Thuvander

Åsbosjön runt 19 maj

Vi blev endast tre personer som trampade iväg från Nora torg klockan 06.00, en härlig vårmorgon. Vädret hade varit dåligt, men denna lördag såg ut att bli bra. Det brukar kunna upptäckas många fåglar under denna traditionella rundtur då många arter rastar och sträcker över kommunen. Första stopp blev Kvarnbron, efter att ha sett gråhäger, tamduva, gråsparv och hört hela tre rödstjärtar sjunga i centrala Nora. Vid Kvarnbron flög en forsärla efter ån och en storskrake rastade. Minst sextio silvertärnor sträckte norrut. En överraskande och mäktig syn.

Vid Plåthammarsbron såg vi fem vitkindade gäss, även de på sträck. Från Fibbetorp hördes en gök samt svarthätta och nötskrikor. En grågås flög förbi. I Åsbosjön låg en storlom och dök efter fisk. Vi lyckades även se drillsnäppa, en kricka och ladusvalor. En runda vid Södra Ås våtmark var givande med bl.a. skogsduva, som faktiskt inte setts på denna speciella exkursion sedan den första som gjordes vid föreningens bildande 1946. Vidare hördes bl.a. sävsångare, vattenrall, också den ny, ormvråk, trana, sångsvan och tofsvipa.

Vid Gyttorps reningsdamm anslöt kort två personer, så vi var fem sammanlagt fem personer. Vi såg vigg, sothöna i vattnet och tornseglare, hussvalor och fisktärnor som jagade fjädermyggor över dammen. Ytterligare en gråhäger räknades in tillsammans med stjärtmes, fiskmås, skogssnäppa, kungsfågel samt gran-, härm- och trädgårdssångare.

Vi avslutade med att gå ut på Bergsängsudden och sedan cykla via vattenskidklubben tillbaka till Nora.

De sista arterna blev brun kärrhök, lärkfalk, gärdsmyg, och gröngöling
Totalt noterades hela 79 fågelarter, vilket är mer än godkänt.
// Anders Carlberg

Vårsandbi

Öland 7 – 8 juni

7 juni.

Få exkursionsdeltagare men fina naturupplevelser på resan, som inleddes traditionsenligt på morgonen vid Kapelludden. Samling hade först skett vi Bredsättra kyrka och där kunde vi njuta av en röd gladas eleganta flygkonst och en turkduvas hoande. Vädret var litet disigt på morgonen men blev allt soligare frampå dagen.

Kapelludden bjöd på fina möjligheter att studera änder och vadare; exempelvis gravänder (23 ex.) , bläs- och snatteränder, krickor, skedänder, skärfläckor och svartsnäppor.

Hus- och ladusvalor flaxade runt våra öron under ivrigt bobyggande eller matande i bon placerade på de små fiskebodarna.

Vi styrde så färden norrut till Vialms udde och Villgrundet som är mycket fina fågelområden på Ölands östra kust. Denna dag besöktes platsen av en mycket rar gäst nämligen **skedstork** som gick vid Villgrundet och svepte med sin stora slev till näbb i det grunda vattnet. Efter en stund lyfte skedstorken och kom flygande rakt över oss för att sedan gå ner vid Sillgrund.

En mäktig syn var också de **9 havsörnar** som höll till i området. En törnskatehona flög med mat till ungarna och rosenfinken sjöng.

Den första dagen avslutades Vid Hornsjön och Klosterholmen uppe i nordväst. Fiskande skräntärna visade sig här, som så ofta. 6 halsbandsflugsnappare och en mindre flugsnappare sjöng i den ljuvliga och delvis kärrskogen.

8 juni

Dag två drog vi söderut och kunde från bilen notera röd glada både i Laxeby och Runsten, en art som nu verkar etablera sig som häckfågel på Öland.

Förstamålet var Albrunna för att spana efter en rapporterad natthäger. Detta misslyckades, men vi kunde glädja oss åt ett vacker ängshökshane många sångare, näktergalar och gökar.

Vidare till Ottenby lunds norra del som bjöd på bl.a. 15 sjungande härmsångare, en sjungande lundsångare, rosenfinkar och gökar.

Vid Lundsjön i Ottenby lunds södra del kunde vi fånga oss åt gransångare, brun kärrhök och rosenfink och ute över Schäferiängarna en jagande lärkfalk.

Exkursionen avslutning skedde vid Väsbyfjärden vid 10-tiden på kvällen med en ung havsörn, 2 spelande morkullor, 18 svartsnäppor och en starflock som omfattade minst 3000 individer. Stararna visade redan upp fina häckningsresultat denna vår.

// Peter Bernövall

Knuthöjdsmossen och Björskogsnäs 16 juni

6 personer samlades på Nora torg för denna utflykt. Vädret var ej det optimala då tunga regnmoln hängde över staden. Väl framme vid mossen hade vi tur då det endast kom några regnstänk de sista metrarna på vår rundvandring. 8 smålommar observerade, ingen vid den vanliga häckningsgölen vid handikapplattdammen. Lommarna i övrigt verkade oroliga.

Smålom i en av gölarna.

Foto: Roland Thuvander

Två storspovar flög förbi och den ena av dem spelade inte helt olik småspov. Svartvit flugsnappare och rödstjärt observerades nära deras häckningsholkar. Björskogsnäs naturreservat besöktes på hemvägen. Där började det småregna och vår vandring blev kort och snabb. Eftersom våren detta år var sen blommade ännu en del guckusko i skuggiga lägen.

// Roland Thuvander

De vilda blommornas dag 16 juni. Blomstervandring i Älvhytteängen

Det var tio deltagare i blomstervandringen i Älvhytteängen.

Ängen är en rest av ett vidsträckt landskap med slåttermarker i anslutning till Älvhyttan. Den har lång kontinuitet, troligen från medeltiden. Den medeltida vägen från Närkes Kil till Dalkarlsberg och vidare mot norr passerar ängen där den i slutningen löper i en hålväg.

Ängen ligger i en sluttning och är till stor del fuktig med rörligt grundvatten. Marken är kalkrik. Det är en nordlig typ av äng utan buskskikt och mest träd av björk men också ask, som drabbats av askskottsjuka.

Floran är rik med orkidéer som brudsporre, fläckigt nyckelblomster, nattviol, tvåblad, skogsknipprot och guckusko. Det är en av länets rikaste lokal för majviva som färgar delar av ängen i violett på senvåren. Andra arter är akleja, klasefibbla, slåtterfibbla, blåtry och olika starrarter.

Svinroten är vanlig och bildar täta bestånd på ungefär ett hektar av ängen. Den är värdväxt för en liten brungrå fjäril svinrotvecklaren, som här har sin enda nutida lokal på det svenska fastlandet. Den finns sällsynt på Gotland och i Norge. Den finns i stort antal och flyger i början på juni. Här finns också väddnätfjäril.

// Per-Erik Persson

Aspfjäril i Knapptorp.

Transkådespelet i Kvismaren 22 september

En söndagseftermiddag i slutet av september åkte vi till Kvismaren för att uppleva de cirka 15 000 tranorna som rastar där inför flytten söderut i början av oktober. Utöver de stora mängderna tranor rastar även cirka 20 000 sädgäss och ett tusental vitkindade gäss i området under den här tiden.

Sexton exkursionsdeltagare slöt upp vid Öby kulle. Vi pratade om tranornas liv och leverne och hur de flyttar i Europa, om de ökande populationerna av tranor, gäss och sångsvanar, om de intressekonflikter de orsakar med jordbruket när de ansamlas på rastlokalerna och om hur man genom förebyggande åtgärder kan minska skadorna på grödor.

Tranor i solnedgång.

Foto: Erik Marcusson.

Västra rakan blev första anhalt, där ansamlas tranorna på stubbåkrarna på eftermiddagarna innan de flyger in till övernattningsplatserna. Hammarmaden som är den största övernattningsplatsen för tranor och gäss i Kvismaredalen, blev nästa anhalt. Där skådade vi bland annat vitkindade gäss, bruna kärrhökar över vassbältena och havsörnar som flög in och ut över maden. När solen gått ned började de stora mängderna av tranor att flyga in till maden under öronbedövande trumpetande. Vi förflyttade oss till Fiskingemaden för att uppleva de inflygande tranflockarna på närmre håll och mycket riktigt kom de inflygande i massor över våra huvuden. Efter kvällsfika och vacker solnedgång så tog vi sikte på Nora igen.

//Lovisa Nilsson

Venakärret

Under 2013 startades ett av de större restaurationsprojekten av naturområden i Örebro län. Projektet är uppdelat på två områden, dels sjön Tysslingen med kringliggande strandområden och dels Venakärret i Nora kommun. Ungefär 25 miljoner kronor är avsatta för projektet varav delen till Venakärret omkring 8 miljoner kronor. Pengarna kommer mest från EU via Naturvårdsverket.

Projektet skall pågå i fem år. Första året har varit med planering av arbetet och inventering av dagsläget för de målarter som finns på lokalen.

Framför allt skall Venakärret öppnas upp och återställas som det var när slåtter förekom.

Vad som sker och mer information om projektet finns på: www.reclaim-life.se.

// Roland Thuvander

Johan Wretenberg och Åsa Forsberg inspekterar Venakärret.

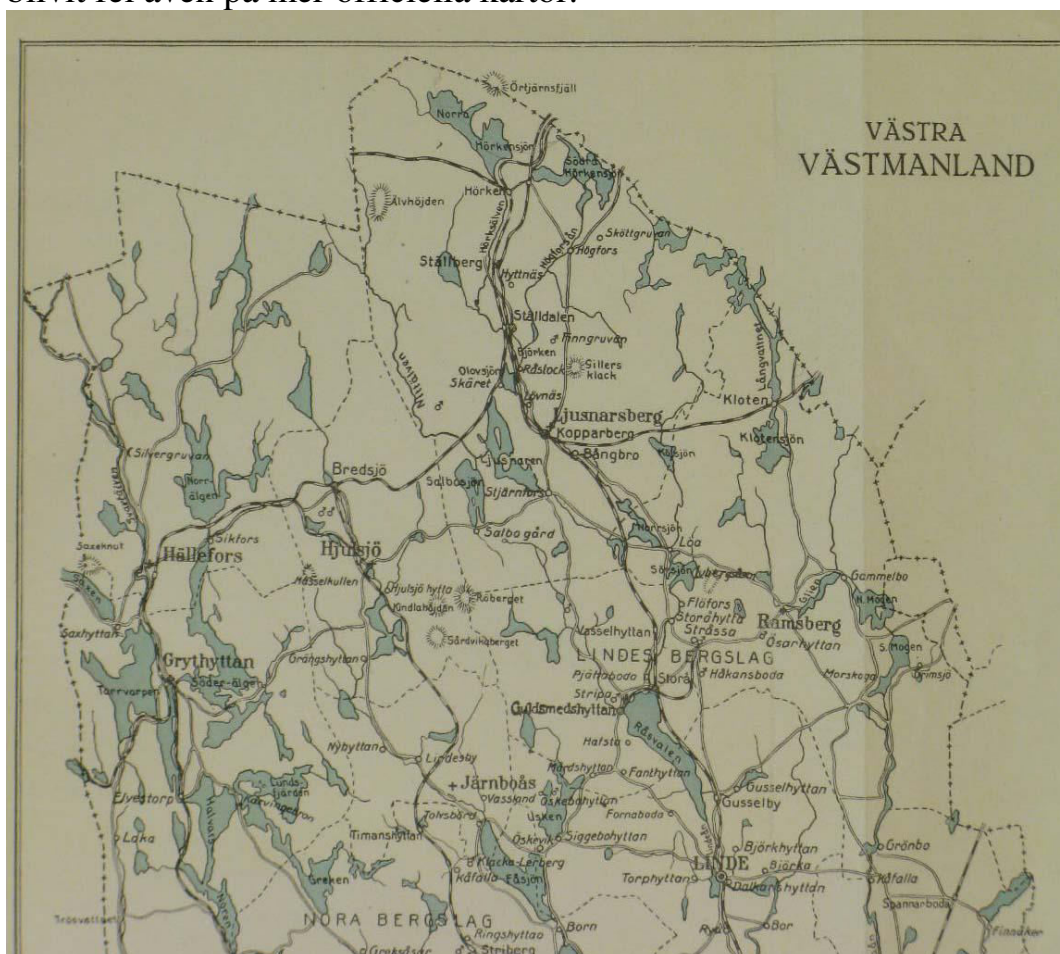
Foto: Roland Thuvander.

Uppe i nordväst - Botaniska strövtåg i länets utmarker.

Text: Lars Asklund

Västmanlands högsta berg

När jag i början av 1960-talet gick i småskolan i min hemstad Nora fick vi i hembygdskunskapen bland annat ägna oss åt vårt eget landskap Västmanland. På blindkartor fick vi färglägga och namnge sjöar, floder och städer. Vi fick också lära oss att landskapets högsta berg hette Fjällberget och låg mot gränsen till Dalarna i nordväst. Denna fråga om Västmanlands högsta punkt har av och till intresserat mig sen dess – detta inte minst mot bakgrund av att det ofta är så att landskaps- och länsgränser inte alltid överensstämmer på olika sträckor. När det gäller Fjällberget, eller Örtjärnsfjället som det också heter, ligger detta massiv norr om den norra Hörkensjön; ett område där landskapgränsen mot Dalarna sträcker sig. Länsgränsen däremot går längre söderut rakt igenom Norra Hörkensjön så att området norr därom tillfaller Dalarnas län (tidigare Kopparbergs län). Detta förhållande har lett till förvirring och att det ibland blivit fel även på mer officiella kartor.

Karta i Ekebergs lärobok 1923. Observera att den järnväg som nämns senare i artikeln då ännu ej byggts!

I olika uppslagsverk och i t.ex. folkskoleläroboken Västra Västmanland av Gustav Ekeberg m.fl. (utgiven 1923) framgår av både karta och text att Örtjärnsfjäll ligger i landskapet norr om Norra Hörkensjön och når upp till 470 möh (se fig. 1). Denna höjdangivelse varierar i olika verk men anges till 465 möh i Nationalencyklopedins Sverigeatlas 1998. På karta 627 Fredriksberg utgiven 2012 i den nya serien Terrängkartan (som ersatt den topografiska kartan med helt ny bladindelning och som också förvånande nog saknar de historiska landskapsgränserna) heter berget Fjällberget och når 466 möh. På nätet kan man hitta svajiga diskussioner i frågan om vilket berg som är egentligen är Västmanlands högsta.

Örebro läns högsta berg

Sedan vi måste räkna bort Örtjärnsfjäll kan man istället fråga sig hur det förhåller sig med frågan om vilket berg som är det högsta i Örebro län. I några artiklar i Nerikes Allehanda (NA) i augusti 2008 har man intresserat sig för just denna fråga. Det finns förvisso ett antal toppar överstigande 400 möh i länets norra delar och jag har besökt nästan alla av dem genom åren. I Kindlaområdet (naturreservatet) finns några av dessa berg och Kalklinten med sina 400 möh är det sydligaste där. Det finns faktiskt inget berg söderut i Sverige som når högre än just Kalklinten.

I NA 16/8 2008 presenteras Svinhöjden i Hällefors som med sina 436 möh skulle utgöra länets högsta punkt. Så är dock inte fallet och nu närmar vi oss det geografiska området för denna artikel. I den punkt där de tre landskapen Västmanland, Värmland och Dalarna möts (om man så vill Örebro, Värmlands och Dalarnas län) når man minst 445 möh. Vi står då på Eskilsbergets SO-topp. Eskilsbergets huvudtopp däremot når dock nästan 450 möh en halv kilometer längre in i Dalarna (allt enligt Topografiska kartans blad 11E Säfsnäs SV utgivet 1972. På den nya ovannämnda kartan från 2012 mäter bergets SO-topp också minst 445 möh). På detta trelänsmöte stod jag sommaren 1975 och i detta område har också Nils Hakelien varit. Vi befinner oss alltså i Hällefors kommun (socken) i ett synnerligen ödsligt högterrängsområde nästan helt utan bebyggelse. Därmed kommer vi till slut in på botaniken!

Nils Hakelien's fynd

1974 besökte Nils Hakelien denna ödemark. Vi har åtminstone en uppgift om vad han påträffade, nämligen fjälldunört (*Epilobium hornemanni*) i ett källdrag i Eskilsbergets SO-sluttning. I Ulf Malmgrens Västmanlandsflora som utkom 1982 finns uppgifter om fyndet:

Hällefors socken, ”400 m SV ’B’ i Bastuhöjden, källdrag 1974”. Här framgår också att han lämnat ett belägg av fyndet till Fytoteket i Uppsala (UPS). Detta tycks vara den sydligaste fyndplatsen i landet och närmaste förekomst finns nordvästut i Nås och Äppelbo i Dalarna.

Detta framgår av Eric Hulténs Atlas över växternas utbredning i Norden (1971) och Erik Almquists Dalarnes flora (1949).

Hit upp till Eskilsberget gjorde jag ett besök 16 år efter Hakelien för att leta efter hans fjälldunört; en art som jag själv såg första gången i juli 1976 i Suobbatvagge i Sarekområdet i Lule lappmark.

I Hakelieners fotspår

Fredagen den 13 juli 1990 går färden från Nora till den djupa dalgången mellan Eskilsberget i väster och Bastuhöjden i öster. Vi befinner oss på en höjd av 310 m öh redan nere på vägen i dalgången. Som jag nämnde ovan är jag på denna plats redan i juli 1975 (dvs årets efter Hakelien) då jag tillsammans med Leif Weibenmyr bestiger Eskilsberget och i december samma år passerar jag Bastuhöjdens topp (ca 415 m öh) i sällskap av Stefan Håkansson. Nu 1990 är jag emellertid ute på egen hand.

Jag parkerar vid en liten vändplan invid en ”gruskulle” väster om vägen (väster om B i kartans Bastuhöjden) och följer Eskilsbergets ostsluttning lite norrut först. Med mig har jag kartan från 1972. Påträffar ett litet källdrag i sluttningen vid kommatecknet i kartans 312,5. Här finns lopplummer (*Huperzia selago*) och källarv (*Stellaria alsine*). I ett kärrdrag något söderut ser jag korallrot (*Corallorhiza trifida*).

Fortsätter sen längs sluttningen söderut fram till en liten kulle (finns på kartan). Jag befinner mig nu 400 m SV om B i Bastuhöjden (Hakelieners angivelse). Här finns en liten sankmark och här påträffar jag ett rikligt vattenflöde i en fåra från ett källflöde i Eskilsbergets sluttning (allt vid sankmarkens sydvästra del). Jag måste ha påträffat Hakelieners lokal!

I och vid källflödet (”källdraget”) inne i skogen i sluttningen antecknar jag slidstarr (*Carex vaginata*) och kärrnickstarr (*C. brunnescens* ssp. *vitalis*). Den enda dunört jag ser är kärrdunört (*Epilobium palustre*). Hakelieners fjälldunört påträffas ej denna fredag den 13:e. Tyvärr har man kört med traktor i källdraget som alltså delvis är ”förstört”.

Följer sen flödet ut i sankmarken fram till mossen ute vid vägen söder om den lilla höjden.

Här finns ullsäv (*Scirpus hudsonianus*), stort sileshår (*Drosera longifolia*) och korallrot.

I Bastuhöjdens sydvästsluttning

Jag fortsätter istället med området öster om vägen (Bastuhöjdens sydvästsluttning).

Vid vägen ses tätört (*Pinguicula vulgaris*). Jag går ner till Salbäcken (Saltbäcken) och följer den söderut. I bäcken finns bäcknate (*Potamogeton polygonifolius*). Söder om S i kartans Salbäcken mynnar en sidobäck uppifrån Bastuhöjden. Följer nu denna bäck upp i sluttningen.

Här noteras knagglestarr (*Carex flava*), slidstarr, klibbal (*Alnus glutinosa*) och jungfru Marie nycklar (*Dactylorhiza maculata*). Bäckens när ett mindre kärr som sträcker sig söderut från bäcken. I dess södra del är det back-kärrsartat och här noteras knagglestarr, klotpyrola (*Pyrola minor*), hirsstarr (*Carex panicea*), nålstarr (*C. dioica*), sumpstarr (*C. magellanica*), ormrot (*Polygonum viviparum*), nordkråkbär (*Empetrum hermaphroditum*) och slätterblomma (*Parnassia palustris*).

Jag återvänder till bäcken och fortsätter denna in i sänkan i sluttningen. Gråal (*Alnus incana*), kärrdunört, vänderot (*Valeriana sambucifolia*) och liljekonvalj antecknas. Kärrspira (*Pedicularis palustris*) finns i spridda ex. längs bäcken. Bäckens rinner upp i sänkans inre del där ett lövkärr ligger som på en plåtå. Här växer mer kärrspira, tätört (i hjulspår), mycket rikligt med knagglestarr, rödsvingel (*Festuca rubra*), vattenklöver (*Menyanthes trifoliata*), slätterblomma, ullsäv, tuvsäv (*Scirpus caespitosus*), bergslok (*Melica nutans*) och ängsvädd (*Succisa pratensis*). En misstänkt kärrull noteras också (*Eriophorum* cf. *gracile*). Går nu upp i Bastuhöjdens sydsluttning norr om sänkan med lövkärret. Här är det nu ett fall (efter avverkning) och i sluttningen finns en fuktig gräsvegetation; ängsartad med drag av back-kärr. I ett hjulspår ses mer kärrspira, nålstarr och gräsull (*Eriophorum latifolia*). Lite högre upp påträffar jag knagglestarr, jungfru Marie nycklar och ett 10-tal exemplar av en orkidé med ofläckade blad som bestäms till ”sumpnycklar” (*Dactylorhiza traunsteineri* s.lat). Vidare finns jungfrulin (*Polygala vulgaris*), tuv- och ullsäv, slätterblomma, ängsvädd, dvärglumner (*Selaginella selaginoides*), svartfryle (*Luzula sudetica*) med typiska frön och mer gräsull.

Vitblommig brudborste

Följer sen ett fuktdrag högre upp i sluttningen mot barrskogsbrynet. Här finns brudborste/borsttistel (*Cirsium heterophyllum*). Bland alla röda tistlar lyser en vit fläck – jag har påträffat ett vitblommigt individ av brudborste (*C. heterophyllum* f. *fl. alb.*).

Malmgrens västmanlandsflora har inga fynduppgifter av denna form från Västmanland (men upptar andra arter med albinoförmer). Formen har dock påträffats tidigare i landskapet: Kerstin Johansson (Andersson) fann den i Silken (Hällefors socken) nära bebyggelse sommaren 1986 och visade mig då exemplar av sitt fynd. Mitt fynd nu på Bastuhöjden blir alltså det andra i landskapet och i länet för den delen också. Lars Löfgren har nämligen på förfrågan nyligen meddelat att han inte har några noteringar i Närkesfloran av denna form.

Jag har gått igenom alla moderna landskapsfloror för att se om man redovisar fynd av vitblommig brudborste. Följande uppgifter om förekomster har noterats: för Småland anges att vita brudborstar påträffats någon gång, i Härjedalen redovisas 1 lokal och för Ångermanland upptas 6 lokaler. Därmed inte sagt att vit brudborste inte skulle finnas i andra landskap – man har kanske valt att inte alltid redovisa vita former. I äldre floror återfinns i Almquists dalaflora 2 fynd

och i Hård av Segerstads värmlandsflora (Den värmländska florans geografi, utgiven 1952) 1 fynd av den vita formen. Kjell Sundkvist har för övrigt en anteckning från Hälsingland 1991.

Återtåg

Vid återvandringen nedför sluttningen mot lövkärr och bäck ses möjlig styltstarr (*Carex cf juncella*). I lövkärrets ostligaste del mot sluttningen finner jag mer dvärglumner och ännu ett annorlunda exemplar av ”nycklar” (med en läpp som något i formen påminner om ängsnycklar, blomfärgen om jungfru Marie nycklar och med nästan ofläckade blad). Jag antecknar åter sumpnycklar ? (*Dactylorhiza cf traunsteineri*). I lövkärret finns också vitpyrola (*Pyrola rotundifolia*).

Går nu i den fuktiga sluttningen nedåt/västerut lite norr om bäcken. Mer underliga fynd:

Höskallra ? (*Rhinanthus cf angustifolius*) med mycket ljust foder+stödblåd men blommorna är kanske för små; 16-18 mm. Här finns mer av arter som redan setts högre upp. Åter nere vid Salbäcken antecknas till sist småigelknopp (*Sparganium minimum*).

Hemfärd

Så är denna botaniska vandring slut och färden går sydvart. Jag passar dock på att göra en avstickare ner till Pansartorps fd station vid den gamla järnvägen mellan Hällefors och Fredriksberg i Dalarna. Här gick en smalspårig bana med i huvudsak godstrafik för Hällefors Bruks AB:s räkning. Det var bolaget som ägde Hällefors-Fredriksbergs järnväg (HFJ) som öppnades 1931 och lades ner 1970 varefter spåren revs upp.

Det före detta stationshuset är 1990 tomt och till salu. Jag gör en runda runt huset, går lite på den gamla banvallen, kring uthusen och på grusplaner runtom. Följande arter antecknas:

Smällglim (*Silene vulgaris*) som också finns här och var längs vägen mellan Sävsjön och Tomsjön. Vidare ser jag sandtrav (*Cardaminopsis arenaria*), gul fetknopp (*Sedum acre*), akvileja (*Aquilegia vulgaris*), rönnspirea (*Sorbaria sorbifolia*), gråbinka (*Erigeron acer*), kvastfibbla (*Hieracium dubium*), vinda- (*Calystegia* sp.), klasespirea (*Spiraea x billiardii*), kvastspirea ? (*S. cf chamaedryfolia*), uppländsk vallört (*Symphytum x uplandicum*), kanelros (*Rosa majalis*), rabarber (*Rheum rhaponticum*) samt ängshavre (*Arrhenatherum pratense*).

Slutord

Så här över 20 år senare minns jag än idag denna utfärd som ett starkt och ljust minne; dels den mycket fascinerande biotopen där upp i den fuktiga sluttningen på Bastuhöjden, dels den vita brudborsten där borta i obygd. Någon kamera fanns tyvärr inte med den gången.

De vetenskapliga namnen har bibehållits så som de en gång noterades av mig.

Det skulle vara spännande att göra ett återbesök. Kanske Hakeliars fjälldunört finns kvar om lokalen återhämtat sig?

Denna artikel har tidigare publicerats i Örebro läns botaniska tidskrift T-veronikan 2013.

Växtfynd 2013.

Fältgentiana (*Gentianella campestris s.lat.*) är en art som haft en starkt vikande trend de senaste åren. Den förekommer i två olika former (*f. suecica*) som blommar och sätter frö före slåttern, samt (*f. campestris*) som blommar och sätter frö efter slåttern. Då slåtterbruket så gott som helt upphört i vårt område är den numera hänvisad till habitat som vägkanter, mittsträngar o. dyl. men framför allt till våra kalkhällmarker, där den sannolikt alltid haft en stark ställning. Jag roade mig därför med att besöka ett antal gamla lokaler för att kontrollera dess nuvarande status.

På Kottaberget påträffades 1 ex. Här har den varit mycket sporadisk under en följd av år, trots att lokalen inte förändrats mycket.

Vid vägen V om Yxsjön i Järnboås växte 4 ex. i Ö vägkanten, ingen kantklippning förekommer. Exemplaren på denna lokal påminner mest om den tidigblommande formen, och var utblommade vid besöket den 19/7.

Greksåsars kapell var nästa lokal som undersöktes. Här påträffades 6 fjolårsex. nära klockstapeln. Jag tittade också till stortimjan (*Thymus pulegioides*) som håller ställningarna bra här. Hävd förekommer på båda växtplatserna.

På slaggläntan vid Nya Pershyttan syntes den inte till, men litet längre S-ut efter den något omlagda körvägen hittades 1 fjolårsex. i vägkanten.

Vid det lilla kalkområdet V om Sandfallet på Stadsskogen blommade överraskande 22 ex. den 15/7. Här är den inte sedd på ungefär 25 år och då blommade den redan 2/6 som typisk *f. suecica*. Man kan fråga sig om den nuvarande gentianan är en avläggare till den som fanns här 1984, och om karaktärerna formerna emellan allt mer suddas ut? 10 ex. av grönkulla (*Dactylorhiza virides*) återfanns. Här blommade också 32 ex. av brudsporre (*Gymnadenia conopsea*).

Kalkbranten vid Bånghagen var nästa mål. Här är det numera så igenväxt att jag först inte hittade till platsen. Ingenting sågs, inte heller grönkulla, som tidigare funnits här.

Klippbräcken (*Saxifraga adscendens*) hade ett något sämre år än i fjol. Vid Skogsbohällen blommade 45 ex. och på den lilla kalkhällen nära järnvägen vid Bengtstorp återfanns 11 ex. samt bladrosetter. På Skogsbohällen hittades också 3 ex. av grönkulla. Lokalen vid Vinterskogstorp besöktes ej.

I grusgropen vid St. Mon finns läkekungsljus (*Verbascum phlomoides*) kvar med 9 ex., och ett par bladrosetter sågs dessutom vid Nora station nära stationshuset.

Ett beök gjordes också vid Vargmon för att kontrollera rylen (*Chimaphila umbellata*) på dess två närliggande lokaler. Ingen märkbar minskning kunde iakttas och ett flertal plantor hade blommat på båda platserna.

Kärret V om Hästskoberget fick också en påhälsning. I NO-delen sågs 10 ex. av myggblomstret (*Hammarbya paludosa*), en av våra minsta och mest svårfunna orkidéer. Den har blommat vid alla mina 4 besök där sedan 1984.

Lars Asklund meddelar att guckuskon (*Cypripedium calceolus*) haft ett något bättre år än i fjol. Det 8:e bästa året av de 33, och när det gäller antal blommande ex. det 5:e bästa!

Några intressanta fynd 2013:

Läkemalva (*Althaea officinalis*): Nora sn, Älvstorp, 1 grupp på kompost vid återvinningen, troligen ny för kommunen.

Vitblommig hässleklocka (*Campanula latifolia* f. *alba*): Nora sn, några ex. vid gångväg S om värmeverket.

Fiskmålla (*Chenopodium polyspermum*): Nora sn, Nora stad, 1 ex. på Willys parkering vid plank V-ut. Fynd av mig och Berit Ragné.

Rödmålla (*Chenopodium rubrum*): Nora sn, Esstorp, 1 ex. i stor blomkruka utomhus vid Skogsbärsgatan 15.

Pumpa (*Cucurbita pepo*): Nora sn, V. Sund, utkastplats SSO Skogstorp, ej tidigare noterad.

Vårlök (*Gagea lutea*): Nora sn, Nora stad, utanför lågstadieskolan S-ut och på Norra kyrkogårdens N-del. Fynd av Berit Ragné.

Krusbladig sallad (*Lactuca sativa* var. *crispa*): Nora sn, Nora stad, Järntorgsgatan 24, några ex. ruderat mellan huset och gatan. Fynd av Berit Ragné. Ej heller den tidigare noterad.

Bankrassing (*Lepidium densiflorum*): Nora sn, Plåthammarsbron, 1 storvuxet ex. i sluttning öster om nya gångbron. Även kvar vid Nora station, bl.a. vid godsmagasinet S-gavel.

Hässlebrodd (*Milium effusum*): Nora sn, Pershyttan, Dammsjön, P-plats vid sjöns N-del, 20-tal fertila strån tillsammans med bergklint (*Centaurea montana*). Hitkommen hur?

Pricknattljus (*Oenothera rubricaulis*): Nora sn, Nora stad, 10-tal bladrosetter i ohävdad rabatt O lågstadiet. Fynd av Berit Ragné. Ett ex. framodlat av Rain Nylund. Finns också kvar nära kolförrådet vid Nora station med ett flertal bladrosetter.

Hirs (*Panicum miliaceum*): Nora sn, Pershyttan, 1 småvuxet ex. i grusgång vid Bergatorp.

Opiumvallmo (*Papaver somniferum*): Nora sn, V. Sund, utkastplats SSO Skogstorp.

Grönvit nattviol (*Platanthera chlorantha*): Nora sn, 1 ex. i gräsmatta framför altan vid Älgstråket 20. Fynd av Lisbeth Uhr.

Gul nunneört (*Pseudofumaria lutea*): Nora sn, utkastplats vid Knutsbergsgruvan.

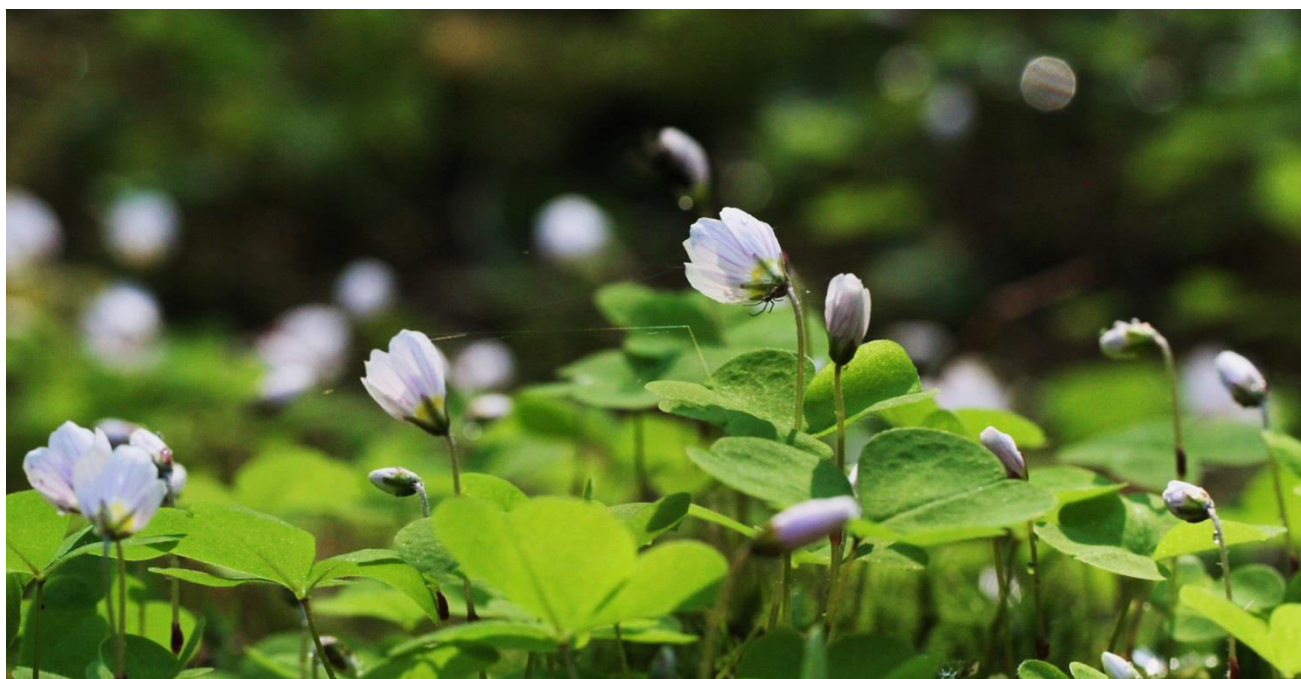
Aklejruta (*Thalictrum aquilegiifolium*): Nora sn, 1 ex. på utkastplats vid Knutsbergsgruvan. Ny för kommunen?

Indiankrasse (*Tropaeolum majus*): Nora sn, V. Sund, utkastplats SSO Skogstorp.

Mörkt kungsljus (*Verbascum nigrum*): Nora sn, 6 blommande stälkar vid körväg SO Plåthammarsbron.

Åkerveronika (*Veronica agrestis*): Nora sn, Pershyttan, några ex i grus vid Kalasexpressen. Säkerligen förbisedd.

Kjell Sundkvist Era växtfynd rapporterar ni som vanligt inte till mig!

Harsyra

Foto: Erik Marcusson

FÅGELRAPPORT 2013 NORA KOMMUN

Hur var då vädret ur fågelperspektiv?

Det blev en ”hyfsad vinter”. Januari varierade mellan varma och kalla temperaturer och isarna låg tjocka på sjöarna. Ovanligt många övervintrande bergfinkar vid fågelborden. Februari blev kall med en hel del snöande. Mars blev högtrycksbetonad och väldigt kall, speciellt nätterna. Detta gjorde att de vårfåglar som ofta dyker upp i slutet av mars dröjde till långt in i april, som fortsatte som mars. Ingen nederbörd, men låga nattemperaturer. Snön smälte inte utan strålade bort i solgasset. Det blev torrt i markerna. Efter en del blåsiga dagar blev det ganska varmt. Flyttfåglarna kom ifatt, men många av fåglarna brydde sig inte om att rasta i Nora kommun. Maj inleddes kyligt och islossningen skedde ovanligt sent. Månaden avslutades dock med rena sommartemperaturer. Sjöfåglarna hade väntat länge på att isarna skulle smälta och när nu sjöarnas isar släppte sitt grepp, samtidigt längre norrut, fanns ingen anledning att vila i våra sjöar. De hade bråttom upp till sina häckningsområden. Därför saknas rapporter av sjöorrar och andra änder under våren. Juni blev ganska normal, med regn omväxlande med solsken. Juli kommer nog alla ihåg som en fantastisk sommarmånad. Sol, värme och torka. Augusti blev betydligt blötare med stabilare väder mot slutet. September blev varm och skördetröskorna hann, utan problem, få in all säd i ladorna. Det är förstås bra, men övervintrande finkar och sparvar blir färre. Mot slutet av september kom hösten. Oktober hade dagar av brittsommar, men också kalla perioder. November blev blåsig och varierad. Både varma och lite kallare perioder. December inleddes varmt, men den andra veckan blev kall. Sjöarna frös tillfälligt till och skrämde iväg de flesta sjöfåglarna. Snön låg i tre dagar. Andra halvan blev regnig och varm med höga temperaturer. Julveckorna var helt snö- och isfria.

Antalet fågelarter blev något lägre än tidigare år, men 180 arter är ändå ganska många. Ny art för kommunen blev den större skrikörn som kallas Tönn, ringmärkt som bounge i Lettland och försedd med sändare. Tyvärr fick ingen person syn på fågeln när den passerade två gånger över norra delen av kommunen, men örnen går att följa på nätet, med någon dags fördröjning. Det innebär att det noterats 245 fågelarter i kommunen, om vi räknar med dalripa som är noterad för flera århundraden sedan.

Andra ovanliga fågelarter 2013 var bläsgås, bergand, alfågel, svärta, ängshök, vaktel, småsnäppa, dvärgmå, hökuggla, en stor mängd rödstrupiga piplärkor, flodsångare, bändelkorsnäbb och tallbit.

Arter som brukar ses men som inte noterades 2013 var bl.a. stjärtand, pilgrimsfalk strandskata, kärrsnäppa, hornuggla, jorduggla, mindre flugsnappare och ortolansparv.

1. **Knölsvan** *Cygnus olor*

Antagligen var det samma par som året innan misslyckades med en häckning, som detta år kläckte fram fyra ungar i Fåsjön vid Bergsmanshyttan. Tyvärr verkade ungarna ha försvunnit ganska fort efter kläckning. Vi får hoppas på en lyckad häckningssäsong år 2014 istället. (Bertil Sundberg m.fl.).

I övrigt 1 ex. sträckande Älvhyttan 3.4 (Roland Thuvander) och 1 ad. Norasjön 16.7 Vinterfynd: 2 ex. Norasjön 18.9 (Håkan Lavebratt).

2. **Sångsvan** *Cygnus cygnus*

Två häckningar. En vid Södra Ås våtmark med sex boungar, varav fyra blev flygfärdiga. Tyvärr flög den ena föräldern på en elledning och dog i slutet av häckningsperioden. Ett par ruvade vid Holmshyttan, Järnboås 5.5 . (Bertil Sundberg).

Vinter: Jan. och feb.: Under perioden rastade fyra gamla och två unga svanar i Järleån och Hammarbyån. Dessutom sågs sammanlagt nio ex. sträcka söderut i början av januari. December: Sammanlagt sågs 41 ex. rasta eller sträcka. De sista på årets sista dag.

3. **Sädgås** *Anser fabalis*

Vår: Sammanlagt 77 sträckande eller rastande fåglar mellan 28.3-29.4.

Höst: Sammanlagt 39 ex. vid tre tillfällen mellan 25.8-4.10.

4. **Spetsbergsgås** *Anser brachyrhynchus*

2 ex. sträckande mot NO Södra Ås 21.4.

5. **Bläsgås** *Anser albifrons*

1 ad. rastade vid Bergsmanshyttan 19-27.4. Den tredje bläsgåsen i kommunen, så arten är märkligt nog mycket ovanlig i Nora kommun.

6. **Grågås** *Anser anser*

Året innan rapporterades sex häckningar. Detta år bröts trenden och märkligt nog rapporterades inga häckningar alls. Observerad mellan 24.3-17.11.

Största flock: 40 ex. sträckande SV Södra Ås 6.9.

7. **Vitkindad gås** *Branta leucopsis*

Fyra fynd. 3 ex. rastade Bergsmanshyttan 15.4-27.4. (Roland Thuvander m.fl.).

5 ex. förbiflygande Plåthammarsbron 19.5 (Peter Bernövall m.fl.). 115 ex. sträckande mot NO Södra Ås 22.5 samt 1 ex. rastade Norasjön 24.9 (Håkan Lavebratt).

8. **Kanadagås** *Branta canadensis*

Noterad mellan 6.3-17.11. Några häckningar är rapporterade.

Största flock: 170 ex. rastade Västra Sund 27.9.

9. Bläsand *Anas penelope*

Vår: Rapporterad mellan 18-22.4 med som mest 6 ex. Bovik (Gunnar Rehn).

Höst: Rapporterad mellan 18.8-7.11 med som mest sju ex. Gyttorps reningsdamm 16.9.

10. Kricka *Anas crecca*

Observerad mellan 14.4-9.11

Häckning: Minst tre par i Gyttorps reningsdamm med sammanlagt 10 ungar samt 3 ungar i göl på Snöbergsmossen.

Största flock: 30 ex. Bergsmanshyttan 24.4.

11. Gräsand *Anas platyrhynchos*

Allmän året om. Ca 200 ex. övervintrar varje år. Flest efter Åpromenaden i Nora.

12. Årta *Anas querquedula*

1 par och en hane rastade i Gyttorps reningsdamm mellan 29.5-2.6.

13. Skedand *Anas clypeata*

Fem fynd av 10 rastande fåglar.

1 par Lillsjön, Vikern 21.4. 1 hane Bergsmanshyttan 4.5 (Bertil Sundberg) 5 ex. Åsbosjön 4.5 samt en hona Gyttorps reningsdamm 14.8 och 10.9.

14. Vigg *Aythya fuligula*

Häckning: 5 kullar med sammanlagt 21 ungar i Gyttorps reningsdamm.

Sedd mellan 1.5-1.12. De sista blev tre rastande vigghanar i Norasjön.

15. Bergand *Aythya marila*

En hona rastade i Norasjön 24.4 (Håkan Lavebratt).

16. Alfågel *Clangula hyemalis*

1 ad. hona rastade i Gyttorpsdammen 7-10.11 (Camilla Pettersson m.fl.).

17. Sjöorre *Melanitta nigra*

Ovanligt få (tre) fynd och märkligt nog saknas vårfynd helt.

Höst: 1 ex. rastade i Norasjön den 25.9 och 11.10 samt 8 ex. den 7.11 även det i Norasjön. (Håkan Lavebratt m.fl.).

18. Svärta *Melanitta fusca*

1 ad. hona rastade i Norasjön 9-13.11 (Roland Thuvander m.fl.).

19. Knipa *Bucephala clangula*

Häckfågel och sedd året om. 32 ungar sågs i Gyttorps reningsdamm 1.7 (Peter Bernövall). Övervintrar i bl.a. Bornsån, Åsbosjön och Järleån.

20. Salskrake *Mergus albellus*

1 hane rastade iförst i Åsbosjön och flög sedan till Lillsjön, Gyttorp 14.4 samt en hane rastade i Norasjön 19.4 (Peter Bernövall).

21. Småskrake *Mergus serrator*

Ingen rapporterad häckning. Mest udda är ett par som återigen setts i Hammarbyån under våren.

I övrigt sedd med 21 olika rastande ex. under tiden 19.4-4.5 samt 14.9 och 19.9.

22. Storskrake *Mergus merganser*

Häckning: 1 hona + 4 ungar Hammarbydammen 18.8. 1 hona + 1 unge Fåsjön 18.7 (Hans Norelius).

Vinter: Under januari och februari sågs storskrakar i Rockesholm och framför allt i Järleån med som mest fyra ex. Under december rastade som mest 32 ex. i Fåsjön vid Bergsmanshyttan på årets sista dag 31.12 (Claes Dyst).

23. Järpe *Bonasa bonasia*

Åtta rapporter av denna lilla hönsfågel.

24. Orre *Tetrao tetrix*

Ovanligt få rapporter. Totalt från elva olika lokaler. Arten minskar.

25. Tjäder *Tetrao urogallus*

Rapporterad från elva olika lokaler. Även tjädern minskar.

26. Vaktel *Coturnix coturnix*

1 ex. spelade Tolvsbörd 30.5 (Erik Majholm) samt 1 ex. spelade Born 15-19.7 (Helena Backius m.fl.).

27. Fasan *Phasianus colchicus*

Utsläppta fasaner har setts i Södra Ås, Gyttorp, Ulriksdal, Fogdhyttan och vid Järle kvarn. (Camilla Pettersson, Kina Eriksson m.fl.). En ökning jämfört med tidigare år.

28. Smålom *Gavia stellata*

Häckningar: Sex konstaterade häckningar. Alla i norra delen av kommunen.

Bertil Sundberg lägger ner ett stort arbete på att kartlägga häckande smålomspår i kommunens mossgölar.

Sedd mellan 15.4-13.9. Största flock: 8 ex. rastade i Norasjön 21.4.

29. Storlom *Gavia arctica*

Två häckningar: Färvilen, där ett par med två ungar setts (Ulla Olsson och Torbjörn Larsson). En häckning i Vikern med en unge (Roland Thuvander). Sedd mellan 19.4-25.9. Största flock: 11 ex. rastade i Norasjön 24.4.

Storlom med unge.

Foto: Erik Marcusson

30. Smådopping *Tachybaptus ruficollis*

1 ex. rastade i Gyttorps reningsdamm 25.10-2.11. Precis som året innan rastade en fågel i denna damm en period under hösten.

31. Skäggdopping *Podiceps cristatus*

Häckning: 2 konstaterade häckningar i Norasjön (1+2 ungar). Rapporterad mellan 18.4-1.12. Samtliga fynd i Norasjön förutom enstaka rastande i Vikern och Fåsjön.

32. Storskarv *Phalacrocorax carbo*

Rapporterad mellan 15.4-18.8, med 8 olika fynd av sammanlagt 27 ex. Samma låga nivå som året innan.

33. Gråhäger *Ardea cinerea*

Observerad mellan 1.4-20.11 och framåt. Inga häckningsrapporter från Alntorp. Arten tycks minska.

34. Bivråk *Pernis apivorus*

Inga kända häckningar, men gamla fåglar har varit sedda under sommaren runt Älvhyttan, Alntorpsområdet, Bergsäng. Totalt tolv rapporter mellan 24.5-2.9.

35. Havsörn *Haliaeetus albicilla*

Sammanlagt 17 observationer av 18 fåglar. Både gamla och unga fåglar har rapporterats. Rapporterad från årets alla månader utom oktober. Kanske får vi se en havsörnshäckning i kommunen i en snar framtid.

36. Brun kärrhök *Circus aeruginosus*

Sedd mellan 15.4-12.8. Häckningsförsök har, liksom föregående år, troligen skett i närheten av Bergsängsudden. Ett par sågs under häckningstid, men tyvärr inga ungfåglar. I övrigt har två ex. setts tillfälligt i Älvhyttan under häckningstid, som kan indikera häckning någonstans i närheten.

37. Blå kärrhök *Circus cyaneus*

Sammanlagt 4 ex. Inga vårfynd.

Höst: Sedd med tre olika ex. vid Södra Ås våtmark den 30.8, 15.9 samt 9.10.

Vinter: 1 honfärgad vid Tolvsbörd 22.12 (Håkan Lavebratt).

38. Ängshök *Circus cyaneus*

1 ad. hane födosökande i Älvhyttan 25.5 Per Stuge.

Detta är det andra fyndet av arten i kommunen. Det första var den 10.5 2003.

39. Duvhök *Accipiter gentilis*

Totalt 12 fynd mellan 5.2-18.5 och 31.8-7.11.

40. Sparvhök *Accipiter nisus*

Hela 53 rapporter under årets alla månader. Ingen konstaterad häckning.

41. Ormvråk *Buteo buteo*

Häckning i närheten av Södra Ås våtmark. Flera häckningar görs i kommunen. Sedd mellan 16.3-29.9.

42. Fjällvråk *Buteo lagopus*

Endast en notering. 1 ex. rastade NO Kopparbäcken 16.9.

43. Större skrikörn *Aquila clanga*

Den välkända fågeln Tönn, som märktes som bounge i Lettland, har kunnat följas, hur den rört sig, tack vare att den försetts med en sändare. På Internet kan man se att örnen passerat Nora kommun över bl.a. Grecken den 1.6 och 4.6.

Tönn är nu inne på sitt sjunde år. NY ART FÖR NORA KOMMUN.

44. Kungsörn *Aquila chrysaetos*

Endast två fynd av denna art som får allt färre rapporter från vår kommun.

1 ex. Dalhem, Pershyttan 19.2 (Erik Marcusson). 1 yngre fågel Nora 30.11 (Lars Lundmark).

45. Fiskgjuse *Pandion haliaetus*

Tyvärr inga rapporterade häckningar. Sedd mellan 7.4-5.9. Fiskgjusen minskar i Sverige.

46. Tornfalk *Falco tinnunculus*

Glädjande nog två säkra häckningar. Minst två ungar i Born (Bertil Sundberg) samt fyra ungar vid Nora golfbana. (Lena och Boo Vinnerås) Permanenta revir under sommaren vid Sågheden. Under häckningstid även rapporterad från i Vassland och Timanshyttan. Rapporterad mellan 15.4-7.9.

47. Stenfalk *Falco columbarius*

Sammanlagt sex fynd under året är färre än normalt.

Vår: 1 hane Dalhem, Pershyttan, 4.4. (Erik Marcusson). 1 ad. hane Bergsmanshyttan 13.4 och 1 ex. samma lokal 19.4 (Claes Dyst).

Höst: 1 honfärgad Dalhem, Pershyttan, 22.8 (Erik Marcusson), 1 ex. Älvhyttan 27.8 (Roland Thuvander) samt 1 ad. hane Södra Ås 14.9.

Honfärgad stenfalk.

Foto: Roland Thuvander.

48. Lärkfalk *Falco subbuteo*

Troliga häckningar har skett vid Bergsängsudden, Alntorp och/eller Alntorpsö, samt Älvhyttan. Lättast att avslöja häckningar är just när ungarna håller på att bli flygga. Då hörs de tigga gällt snarlikt göktytornas läte. Rapporterad mellan 12.5-20.9.

49. Vattenrall *Rallus aquaticus*

Rapporter: Södra Ås våtmark 6.5, 19.5 samt 18.8-3.10 med som mest tre ex. Samt 1 ex. spelande Lillsjön, Norasjön 11.5 och en nattsträckande V Dalsta 31.5 (Håkan Lavebratt).

50. Kornknarr *Crex. Crex*

Sammanlagt 5 ex. spelade mellan 26.5-28.6 enligt följande:

1 ex. Alntorp 26.5-2.6. (Joakim Johansson m.fl.) 1 ex. Bröstorp 26.5. 1 ex. Skoftorp 26.5. 1 ex. Hammarby 1.6 samt 1 ex. Västra Öskevik 28.6 (Peter Bernövall).

51. Rörhöna *Gallinula chloropus*

1 ex. Södra Ås våtmark 3.8 är enda observationen.

52. Sothöna *Fulica atra*

Fyra par häckade i Gyttorps reningsdamm. Sedd mellan 19.3-7.9. Endast rapporterad från just Gyttorps reningsdamm samt Södra Ås våtmark.

53. Trana *Grus grus*

Par eller ensam adult fågel i häckningsmiljö har setts i Timanshyttan, Bergsängsudden och Snöbergsmossen. Detta är givetvis bara tre par av åtskilliga fler som häckat i kommunen.

Största flockar: 101 ex. sträckande NO Älvhyttan 16.4 (Roland Thuvander) och 95 ex. sträckande N Timanshyttan 21.4 (Torbjörn Larsson och Ulla Olsson).

Påträffad mellan 2.4-2.9.

Tranunge

Foto: Roland Thuvander.

54. Mindre strandpipare *Charadrius dubius*

Rapporterad från Stora Mons grustäkt mellan 27.4-17.7 med minst ett par med avledningsbeteende. I övrigt en förbiflygande Södra Ås våtmark 17.5 och 1 ex. rastade Bergsmanshyttan 25.4.

55. Ljungpipare *Pluvialis apricaria*

Sedd mellan 14.4-5.10. Rastar vår och höst främst på Bergsmanshyttans åkrar. Några par häckar på Snöbergsmossen där både varnande vuxna fåglar och en unge sågs 22.7.

56. Kustpipare *Pluvialis squatarola*

17 ex. str. SV över Södra Ås våtmark 18.8.

57. Tofsvipa *Vanellus vanellus*

Sedd mellan 4.4-27.9. För första gången inga rapporterade häckningar. Det är verkligen illavarslande, för en art som förr var så allmän.

Tofsvipan fortsätter att minska.

Foto: Roland Thuvander

58. Småsnäppa *Calidris alpina*

1 ex. Södra Ås våtmark 26.7.

59. Dvärgbeckasin *Limnocryptes minimus*

Tre oktoberfynd av fyra rastande fåglar. Alla i Södra Ås våtmark den 9, 10 och 25.10.

60. Enkelbeckasin *Gallinago gallinago*

Sedd mellan 22.3-26.10. En allmän art som nu minskar mycket snabbt p.g.a. utdikningar i jordbrukslandskapet.

61. Morkulla *Scolopax rusticola*

En häckning då två ad. varnade vid Håkansbodaberget 31.5 (Roland Thuvander.. Observerad mellan 18.4-23.10.

62. Myrspov *Limosa lapponica*

25 ex. sträckande SV Pershyttan 4.7 (Lennart Andersson) samt 2 ex. sträckande SV 18.8 tillsammans med kustpipare.

63. Småspov *Numenius phaeopus*

1 ex. hörd när den sträckte SV Älvhyttan 25.8 (Roland Thuvander).

1 ex. rastade Södra Ås 9.5. 3 ex. rastade Bergsmanshyttan 10.5 samt 1 ex. sträckande SV Södra Ås 11.8.

64. Storspov *Numenius arquata*

Vår: Sedd mellan 14.4-29.4 med sammanlagt 45 ex.

Höst: Sedd mellan 6.6-19.9 med sammanlagt 76 ex. Höststräcket börjar alltså mycket tidigt. Största flock: 52 ex. sträckte SV Södra Ås 13.6.

65. Drillsnäppa *Actitis hypoleucos*

Häckfågel som påträffats mellan 21.4-24.8.

66. Skogssnäppa *Tringa ochropus*

Häckfågel. Sedd mellan 15.4-14.8.

67. Svartsnäppa *Tringa erythropus*.

Endast en rastade fågel i Södra Ås våtmark 3.8.

68. Gluttsnäppa *Tringa nebularia*

Sammanlagt endast fyra fynd av sex fåglar.

Under våren rapporterad med fyra ex. 1.5 och 9.5.

Sydflyttande fåglar: Två ex. mellan 4.6 och 5.8.

69. Grönbena *Tringa glareola*

Häckfågel vid Snöbergsmossen. Sedd mellan 29.4-3.8.

70. Dvärgmås *Hydrocoloeus minutus*

4 ad. rastade kort i Norasjön innan de sträckte vidare 9.5 (Håkan Lavebratt).

71. Skrattmås *Larus ridibundus*

Observerad mellan 6.4-3.8. Minst Ca 25 ungar växte upp på Limön i Älvlången.

Som vanligt kommunens enda häckningsplats. (Roland Thuvander).

Största flock: Ca 500 ex. rastade i Norasjön 15.4).

72. Fiskmås *Larus canus*

Häckfågel. Sedd mellan 14.2.11 samt två fynd i december bl.a. 1 ad. Karlsäng 17.12.

Största flock: Ca 200 ex. rastade Nedre Bondborn 10.5 (Bertil Sundberg).

73. Silltrut *Larus fuscus*

1 ad. rastade Bergsmanshyttan 20.5 (Claes Dyst).

74. Gråtrut *Larus argentatus*

Ett par fick ut en unge på Killingholmen i Älvlången (Roland Thuvander) och två par fick ut ungar på Norshällen, i Sången, Nyhyttan (Lars Skoglund).

Sedd mellan 29.3-17.11.

75. Havstrut *Larus marinus*

Endast tre fynd: 1 ad. sträckande O Södra Ås 4.4. 2 ad. rastade Norasjön 15.4 samt 1 ung sträckande S Norasjön 12.8 (Håkan Lavebratt).

76. Silvertärna *Sterna paradisaea*

Hela 60 ex. täckte N över Nora 19.5 (Peter Bernövall m.fl.).

77. Fisktärna *Sterna hirundo*

Ca 15 par häckade på Norshällen i Sången, Nyhyttan . Troligtvis fortsätter minskningen av häckande par.(Lars Skoglund). Minst ett par häckade i Älvhyttan. (Roland Thuvander). Påträffad mellan 9.5-3.8, Som mest med 23 ex. Gyttorps reningsdamm 17.5.

Fisktärna

Foto: Erik Marcusson.

78. Tamduva *Columba livia*

Påträffad på nio olika platser förutom Nora.

79. Skogsduva *Columba oenas*

Sedd mellan 5.3-17.11. Permanent revir och trolig häckning vid Djupedal, Järleån. I övrigt sedd eller hörd vid Alntorp, Bergsmanshyttan, Södra Ås, Dalsta, Bergsängsudden och Nedre Järle.

80. Ringduva *Columba oenas*

Vintefynd: 2 ex. var kvar sedan december 2012. Sedd vid flera tillfällen mellan 8.1-5.2 Dalsta (Håkan Lavebratt, Berit Ragné m.fl.). Vinterfynd i kommunen är mycket sällsynta. Häckfågel och övrigt sedd mellan 11.3-10.10. Största flock: Ca 750 ex. Bergsmanshyttan 24.4.

81. Gök *Cuculus canorus*

Sammanlagt rapporterades 34 spelande gökhanar, dock med stor risk för dubbelräkning. Den första ”koande” göken hördes i Stadsskogen 6.5 (genom Lisbeth Uhr) och årets sista gök hördes ropa den 3.7 vid Lilla Grytsjön (Roland Thuvander).

Gök

Foto: Erik Marcusson

82. Berguv *Bubo bubo*

Endast hörd några gånger i början på året från den kända häckningslokalen. Dessutom ropade ett ex. i Nora den 1.3 (Erik Marcusson). I Närke har stammen nästan fullständigt försvunnit, så det är verkligen oroande att det är så få rapporter. Kanske var 2013 det sista året med berguv i kommunen.

83. Hökuggla *Surnia ulula*

Ett fynd vid tågagnarna i Pershyttan 28.10 (Erik Marcusson).

Hökugglan i Pershyttan. En sork i klorna.

Foto: Erik Marcusson.

84. Sparvuggla *Glaucidium passerinum*

Tolv observationer på nio lokaler är fler än det magra året 2012.

Påträffad vid Övre Alntorp, Dalhem, Sjölundsvik, Älvhyttan, Blexberg, Övre Dammsjön, Björkborn och Dalbotorpsravinen.

85. Kattuggla *Strix aluco*

Fyra konstaterade häckningar med tiggande ungar vid Älvhyttan (1 unge), Järle kvarn (2 ungar), Gölagården (2 ungar) och Tolvsbörd (3 ungar). Totalt sedd eller hörd vid 18 olika lokaler.

86. Päruggla *Aegolius funereus*

Detta år ropade minst 12 hanar mellan 21.2-30.5 på följande ställen:

1 ex. Håkansbodaberget (Roland Thuvander), 1 ex. Bjurtjärnen, 1 ex. Bushagen (Stefan Ettestam), 1 ex. Skärhyttan, 1 ex. Stadra, 1 ex. Enbergsäng, 1 ex. Sandvikstorp, 1 ex. Sågheden (Roland Thuvander), 2 ex. Yxsjön (Lars Skoglund m.fl.), 1 ex. Loberget (Jesper Hansson) och 1 ex. Lopotten.

87. Nattskärre *Caprimulgus europaeus*

Endast rapporterad från fyra lokaler och då är det ensamma nattsjungande fåglar.

1 ex. Älvhytteängen 16-24.5 (Roland Thuvander), 1 ex. Dammsjöhöjden 30.5, 1 ex. Trehörningen 26.5 och 21.7 samt 1 ex. Snöbergsmossen 19.6 (Roland Thuvander).

88. Tornseglare *Apus apus*

Häckfågel. Rapporterad mellan 3.5-31.8. Årets första tornseglare sågs alltså redan den 3.5, vilket är endast en dag senare än fenologirekordet från 2010. Även det från Gyttorps reningsdamm.

89. Kungsfiskare *Alcedo atthis*

Tre observationer. Möjligen kan observationen vid Törningsdal härröra från en fågel som häckade någonstans i Järleån. 1 ex. Norasjön vid Järnvägsstationen 6.5 1 ex. Törningsdal 23.6 (Albin Lundkvist), 1 ex. förbiflygande Gyttorps reningsdamm 6.9

90. Göktyta *Jynx torquilla*

En konstaterad häckning i holk Dalhem, Pershyttan, (Erik Marcusson)
I övrigt rapporterad mellan 27.4-24.7 med 11 ropande fåglar. Ingen rapport av dessa gäller någon fågel som stannat längre än några få dagar. Göktyta är anträffad på följande lokaler: Stora Mon, Trångbobadet, Lejonbacken, Södra Husby, Övre Alntorp, Norra Snöbergstorp, Järleåns parkering, Knapptorp, Hammarby, Bergsmanshyttan och Skrekarhyttan.

Tiggande göktyteunge i Dalhem.

Foto: Erik Marcusson.

91. Gråspett *Picus canus*

Betydligt fler observationer än året innan. En rapport från en förmodad häckning: Lilla Grytsjön 27.6-3.7 (Roland Thuvander).

Föråret: 1 hona Dalhem, Pershyttan 2.1-1.4 (Erik Marcusson), 1 ex. Svartberget 2-10.1 (Bengt Westberg), 1 hane Glifsa 8.2-28.3 (Rune Westberg), 1 par Järnboås villaområde 8.2 (Kjell Store), 1 hane Bovik 5-6.2 och 5.3 (Gunnar Rehn), 1 hona Norra Husby 12-13.1 (Gudrun Jardler) och 1 ex. Älvhyttan 13.3 (Roland Thuvander).

Efteråret: 1 ex. Södra Ås 14.9, 1 ex. Hultamossen 21.9 (Peter Bernövall), 1 ex. Älvhyttan 13.10 (Roland Thuvander), 1 hona Dalhem, Pershyttan 27.10-27.11 och december (Erik Marcusson), 1 hane Ulriksdal 2.11-7.12 (Camilla Pettersson), 1 ex. Bovik 13.12 (Gunnar Rehn), 1 hane Järnboås 23-31.12 (Kjell Store samt 1 hona Dalkarsberg 26.12 (Leif Broms).

92. Gröngöling *Picus viridis*

En konstaterad häckning vid Dalhem, Pershyttan med två ungar. Rapporterad från 16 olika lokaler. På flera av dessa har säkert framgångsrika häckningar gjorts.

Gröngölingförälder på jakt efter myror i Dalhem.

Foto: Erik Marcusson.

93. Spillkråka *Dryocopus martius*

Rapporterad från ca 28 platser i kommunen.

94. Större hackspett *Dendrocopos major*

Allmän.

95. Mindre hackspett *Dendrocopos minor*

Ingen känd häckning i år heller även om permanenta revir finns vid Djupedal, Järleån och i Älvhyttan. En fortsatt snabb nedgång och rapporterna minskar för varje år. Mindre hackspettens biotoper med fuktig björklövskog börjar bli mycket sällsynt. Rapporterad under häckningstid även runt Åsbosjön. Utöver dessa tre lokaler har bara enstaka rapporter kommit från Dalhem och Digerberget.

96. Tretåig hackspett *Picoides tridactylus*

Arten fortsätter att minska. Endast rapporterad från fyra lokaler.

Två trummande fåglar Snöbergstorp 10.3, 1 ex. Håkansbodaberget 11.8 och 9.11, 1 ex. Norra Husby 15.9 (Tomas Uhr) och 1 ex. Holmsjön 20.10 (Bertil Sundberg).

97. Trädlärka *Lullula arborea*

Minst tre par vid Stora Mon under tiden 4.4-17.7. Ingen konstaterad häckning, men sannolikt häckade paren.

98. Sånglärka *Alauda arvensis*

Observerad mellan 27.3-26.10. Största flock: Ca 25 ex. rastade i Bergsmanshyttan 15.9.

99. Backsvala *Riparia riparia*

Tyvärr inga häckningar i kommunen i år heller.

Sedd vid åtta tillfällen. Alla vid Gyttorps reningsdamm eller vid Södra Ås våtmark. Vårobservationerna låg inom tidsintervallet 8.5-23.5 och höstnoteringarna mellan 20.7-9.9.

100. Ladusvala *Hirundo rustica*

Häckfågel. Rapporterad mellan 22.4-17.9. (Håkan Lavebratt) Största flock: Hela 1500 ex. vid Södra Ås våtmark 28.8.

101. Hussvala *Delichon urbicum*

Påträffad mellan 29.4-14.9. Största flock: Ca 40 ex. Gyttorps reningsdamm 23.5 (Peter Bernövall).

102. Trädpiplärka *Anthus trivialis*

Häckfågel. Observerad mellan 21.4-21.9. Arten verkar minska.

103. Ängspiplärka *Anthus pratensis*

Sällsynt häckfågel på mossar och våtmarker. I år endast konstaterad häcka på Snöbergsmossen. Observerad mellan 14.4-20.10. Största flock: Minst 100 ex. Bergsmanshyttan 12.9.

104. Rödstrupig piplärka *Anthus cervinus*

Rekordförekomst mellan 18.8-14.9. Som mest rastade 15 ex. vid Bergsmanshyttan 31.8. Antalet minskade fram till 8.9 då den sista fågeln rapporterades (Claes Dyst m.fl.). I övrigt rapporterad vid sju tillfällen från Södra ås våtmark mellan 18.8-4.9 med nio ex. Från Älvhyttan rapporterades enstaka ex. 4, 5 och 7 september (Roland Thuvander) samt från Trängbobadet och Kungsgatan den 10.9 och 14.9 (Håkan Lavebratt). Totalsumman hamnar då vid ca 30 ex, vilket är den överlägset högsta årssumman.

105. Gulärla *Motacilla flava*

Ingen häckning rapporterad. Rastande fåglar är observerade mellan 7-19.5 och 26.7-18.9. Största flock: ca 200 ex. Södra Ås 31.8.

106. Forsärla *Motacilla cinerea*

Häckningar med en eller flera kullar har skett vid Järle kvarn, Hammarby, Hyttfallet, Bornsälven, Kopparhyttan, Lindesbysjön och säkert på några fler ställen.. Sedd mellan 3.4-5.10.

107. Sädesärla *Motacilla alba*

Ett överraskande vinterfynd: 1 ex. gick på vägen nära Järnboås kyrka 2.12 (Lars Jansson). Allmän häckfågel. I övrigt observerad mellan 6.4-8.10.

108. Sidensvans *Bombycilla garrulus*

Normalt uppträdande både i början och slutet av året.

Tidigare delen av året: Sedd mellan 7.1-19.4.

Senare delen av året: Sedd mellan 27.9-31.12.

Största flock: Minst 350 ex. Nora 25.10.

109. Strömstare *Cinclus cinclus*

Häckning: 1 par med tre ungar Järle kvarn. Strömstare sågs i början på juni i Rastälven, Nyhyttan, som kan indikera häckning.

Inga rapporter mellan 2.6-26.10. I övrigt sedd framför allt i Hammarby- och Järleån. Gissningsvis befinner 10-20 ex. i Nora kommun under vintermånaderna.

Strömstare i sitt vinterrevir.

Foto: Erik Marcusson.

110. Gärdsmyg *Troglodytes troglodytes*

Häckfågel och hårdig övervintrar med några till flera tiotals individer beroende på vintervädret.

Jan.-feb: Hela 14 ex. vid olika lokaler där det var mer eller mindre öppet vatten.

Dec: Fyra fynd av fem ex. observerade vid Åpromenaden, Bornsälven, Trängbomadet och Gyttorps reningsdamm.

111. **Järnsparv** *Prunella modularis*
Häckfågel. Rapporterad mellan 24.4-15.10.

112. **Rödhake** *Erithacus rubecula*
För omväxling saknas vinterfynd helt av denna allmänna häckfågel. Rapporterad mellan 15.4-9.11.

113. **Näktergal** *Luscinia luscinia*
Endast en rapport av en fågel under flyttning. Det är ovanligt skvalt.
1 sjungande Knutsberg 13.5.

114. **Blåhake** *Luscinia svecica*
Sex höstfynd av rastande fåglar. Alla rapporter härrör från eller i närheten av Södra Ås våtmark mellan 31.8-17.9.

115. **Rödstjärt** *Phoenicurus phoenicurus*
En konstaterad häckning med minst en unge i Dalbotorpsravinen. Sjungande rödstjärthanar har hörts från minst 9 olika platser, varav flera inne i Nora.
Observerad mellan 30.4-26.9.

116. **Buskskvätta** *Saxicola rubetra*
Häckfågel och rapporterad mellan 27.4-18.9 (Roland Thuvander).

117. **Stenskvätta** *Oenanthe oenanthe*
Ovanligt få rapporter under våren: 20.4, 4.5 och 8.6 samt på höstflyttning mellan 24.8-18.9. Inga rapporter om häckande fåglar.

Stenskvätta

Foto: Erik Marcusson.

118. **Ringtrast** *Turdus torquatus*

Fyra rastande fåglar är färre än de flesta år, men två fler än de båda åren innan. 1 hane Norra Ås 20-21.4 (Kerstin Blennholt). 1 hona Hyttfallet 21.4, 1 hane Skolparken, Nora 21.4 samt 1 hona Skrikarhyttan 4.5 (Roland Thuvander m.fl.).

119. **Koltrast** *Turdus merula*

Allmän och sedd hela året. Vintertid ses den framför allt i våra tätorter, där den tycks öka.

En ung koltrast som äter aroniabär.

Foto: Erik Marcusson.

120. **Björktrast** *Turdus pilaris*

Allmän och sedd hela året. Vintertid ses den framför allt i våra tätorter.

121. **Taltrast** *Turdus philomelos*

Häckfågel. Rapporterad mellan 15.4-19.10.

122. **Rödvingetrast** *Turdus iliacus*

Häckfågel. Rapporterad mellan 15.4-9.11.

123. **Dubbeltrast** *Turdus viscivorus*

Häckfågel. Rapporterad mellan 13.4-5.10.

124. **Gräshoppsångare** *Locustella naevia*

Endast en observation av en tillfälligt rastande och sjungande Kungsgatan, Nora 18.5 (Håkan Lavebratt).

125. **Flodsångare** *Locustella fluviatilis*

Fem sjungande fåglar är liksom fjolåret fler än årsgenomsnittet.

1 ex. Sjölundsvik 28-31.5, 1 ex. Gyttorps reningsdamm 30.5, 1 ex. Alntorp 2.6 (Joakim Johansson m.fl.), 1 ex. Hammarby 27.6 (Peter Bernövall) och 1 ex. 5-6.7 Älvhyttan (Thomas Svensson).

126. Sävsångare *Acrocephalus schoenobaenus*.

Endast hörd, med som mest två sjungande eller rastande fåglar, från Södra Ås våtmark mellan 19.5-31.8.

127. Kärrsångare *Acrocephalus palustris*

Endast två rapporter gör att 2013 blir ett magert år för arten.

1 sjungande Alntorp 2.6 och 1 sjungande Älvhyttan 7.6 (Roland Thuvander).

128. Rörsångare *Acrocephalus scirpaceus*

Ca 14 fåglar rapporterade mellan 17.5-18.9.

129. Härmsångare *Hippolais icterina*

Observerad mellan 10.5-25.7.

Sjungande härmsångare med sitt karaktäriserade röda gap.

Foto: Erik Marcusson.

130. Ärtsångare *Sylvia curruca*

Häckfågel i kommunen. Observerad mellan 7.5-9.9 (Roland Thuvander).

131. Törnsångare *Sylvia communis*

Observerad mellan 12.5-24.8. Häckfågel som minskar.

132. Trädgårdssångare *Sylvia borin*

Noterad mellan 12.5-1.9.

133. Svarthätta *Sylvia atricapilla*

Två sena fynd varav ett räknas som vinterfynd: 1 hane 7-8.11 Odengatan, Nora (Berit Ragné) och en hona Kungsgatan, Nora 26.12 (Håkan Lavebratt).
I övrigt observerad mellan 1.5-2.10.

134. **Grönsångare** *Phylloscopus sibilatrix*

Observerad mellan 5.5-20.7. Fortsätter att minska i antal.

Trädgårdssångare i Aroniabuske. Dalhem.

Foto: Erik Marcusson.

135. **Gransångare** *Phylloscopus collybita*

Observerad under häckningstid från hela sex platser: Pershyttan, Roparhällen, Gyttorps reningsdamm, Sjölundsvik, Dalkarsberg samt Törningsdal. Säkert har arten, som ökar och expanderar söderifrån, häckat på flera av dessa lokaler.

Vår: 24 ex. mellan 16.4-31.5.

Höst: 20 ex. mellan 3.9-10.10.

136. **Lövsångare** *Phylloscopus trochilus*

Rapporterad mellan 20.4 Älvhyttan (Roland Thuvander) och 19.9 Södra Ås.

137. **Kungsfågel** *Regulus regulus*

Allmän året om.

138. **Grå flugsnappare** *Muscicapa striata*

Observerad mellan 9.5 Kungsgatan, Nora (Håkan Lavebratt) och 14.9 Södra Ås.

139. **Svartvit flugsnappare** *Ficedula hypoleuca*

Den allra första sågs i Bovik 21.4 (Gunnar Rehn). Sista rapporterade fågeln från Norra Ås 31.8.

140. **Stjärtmes** *Aegithalos caudatus*

Observerad året om i lämpliga miljöer.
Största flock: 17 ex. Älvhyttan 23.7 (Roland Thuvander).

141. **Entita** *Parus palustris*
Ganska vanlig i lämpliga miljöer. Kommer gärna till fågelbord.

142. **Talltita** *Parus montanus*
Minskande, men finns i barrskogsmiljöer.

143. **Tofsmes** *Parus cristatus*
Minskande. Finns i barrskogsmiljöer.

144. **Svartmes** *Parus ater*
Finns i barrskogsmiljöer.

145. **Blåmes** *Parus caeruleus*
Allmän

Blåmes.

Foto: Erik Marcusson.

146. **Talgoxe** *Parus major*
Allmän

147. **Nötväcka** *Sitta europaea*
Allmän

148. **Trädkrypare** *Certhia familiaris*
Tämligen allmän.

149. **Törnskata** *Lanius collurio*

Rapporterad mellan 9.5-1.9.

Få rapporter. Häckning har skett vid Lilla Grytsjön, östra Sund och Bergsängsudden. Säkerligen på fler ställen, då törnskator har lyckats trivas rätt bra på nyagjorda hyggen om en del snår och sly har sparats.

150. **Varfågel** *Lanius excubitor*

Tidiga delen av året: Sedd mellan 13.1-10.3 vid tre olika revir enligt följande: Västra och Östra Sund, Södra Ås och Skrikarhyttan.

Senare delen av året: Sedd mellan 14.9-27.12 vid Älvhyttan, Järleåparkeringen, Övre Dammsjön, Sjövik (Fåsjön), Alntorp och Södra Ås.

151. **Nötskrika** *Garrulus glandarius*

Ganska vanlig i skogsmiljöer. Ovanligt talrik under hösten.

152. **Skata** *Pica pica*

Allmän.

Skata

Foto: Erik Marcusson.

153. **Nötkråka** *Nucifraga caryocatactes*

Sedd bland Noras cembratallar mellan 20.7-10.11 med ett eller två exemplar samtidigt. Färre nötkråkor ses. För att nötkråkor ska häcka är de beroende av gamla täta granar, vilket är en bristvara. Granplanteringar duger inte. En nötkråka sågs den 11.9 vid Digerberget och det verkar som de flesta fåglar flyger dit efter att ha provianterat i Nora. Kanske rör det sig bara om 2-5 exemplar.

154. **Kaja** *Corvus monedula*

Allmän. Antalet varierar under året.

155. **Råka** *Corvus frugilegus*

Endast ett enda fynd av en adult råka 26.3 Södra Ås.

156. **Kråka** *Corvus corone cornix*

Allmän.

157. **Korp** *Corvus corax*

Inga rapporterade häckningar. Det verkar som korpen minskat något de senaste åren.

158. **Stare** *Sturnus vulgaris*

Inga vinterfynd detta år. Rapporterad mellan 26.3-16.1. Största flock 110 ex. Södra Ås våtmark 17.5.

159. **Gråsparv** *Passer domesticus*

Endast rapporterad från Nora och Västra Öskevik samt tillfälligt från en bondgård i Södra Ås.

160. **Pilfink** *Passer montanus*

Spridd i kommunen och verkar återta sitt tidigare numerär. Största flock: 20 ex. Trängbobotet 14.9 (Lisbeth Uhr).

161. **Bofink** *Fringilla coelebs*

Vinterfynd: Januari-februari: 1 hane Södra Ås 7-20.1, 5 ex. Järle kvarn 12.1-22.2, 1 ex. Bovik 5.2 (Gunnar Rehn). December: 1 ex. Järle kvarn 1.12.

162. **Bergfink** *Fringilla montifringilla*

Ovanligt talrik under förvintern. Observerad hela januari och februari med som mest 50 ex. Dalsta (Håkan Lavebratt) och 40 ex. Södra Ås. Även noterad under vintern vid Älvhyttan, Järleån och Gytteorp, men då med betydligt lägre summor. Sista vårfynd den 1.5. Bergfinkarna sågs sedan mellan 14.8-6.11.

163. **Grönfink** *Carduelis chloris*

Allmän på många ställen, men minskar i antal.

164. **Steglits** *Carduelis carduelis*

Arten fortsätter att öka och är nu tämligen allmän på flera platser, speciellt i villakvarteren i Nora. Häckning har konstaterats i Gunnarsberg, Nora där fyra ungar rapporterats (Peter Bernövall). Största flock: Hela 30 ex. Kungsgatan, Nora 12.2 (Håkan Lavebratt).

165. **Grönsiska** *Carduelis spinus*

Observerad under årets alla månader utom december. Antalet grönsiskor variera starkt under olika vintrar, men sommartid är den en allmän häckfågel.

166. **Hämpling** *Carduelis cannabina*

Endast fjorton rapporter är förstås oroande. Observerad mellan 14.4-20.10. I Stora Mon har troligen minst en häckning skett. I övrigt påträffad någon enstaka gång vid Bergsmanshyttan, Södra Ås och Älvhyttan.

167. Vinterhämppling *Carduelis flavirostris*

Vinter: 20 ex. Trängbopadet, Nora 2.1 (Håkan Lavebratt).

Vår: 5 ex. Bergsmanshyttan 15.4, 9 ex. respektive 4 ex. Södra Ås våtmark 19.4 och 22.4.

Höst: 15 ex. Trängbopadet, Nora 11.10 (Håkan Lavebratt), 14 ex. respektive 5 ex. Bergsmanshyttan 20.10 och 1.11.

168. Gråsiska *Carduelis flammea*

Vinter-vår: Rapporterad mellan 2.1-6.5.

Höst-vinter: Rapporterad mellan 1.9-28.12.

Största flock: Ca 300 ex. Venakärret 20.9 (Roland Thuvander).

169. Snösiska *Carduelis hornemanni*

Fyra rapporter enligt följande: 1 hane Älvhyttan 4.3 (Roland Thuvander), 1 ung Ängarna 22.10, 1 ung Vassland 9.11 samt 1 ad. hane Kungsgatan, Nora 9.12 (Håkan Lavebratt).

170. Bändelkorsnäbb *Loxia leucoptera*

I början av augusti började flyttande fåglar från NO hitta fram till Nora kommun. Rapporterad fram till 17.11.

7 ex. Klacka-Lerberg 1.8 (Staffan Åkeby), 1 ex. Bergsäng 5.8, 1 ex. 28.8, 2 ex. 17.9, 1 ex. 26.10 samtliga Södra Ås samt 1 ex. Älvhyttan den 25.9 och 17.11 (Roland Thuvander).

171. Mindre korsnäbb *Loxia curvirostra*

Noterad under hela året. Det finns rapporter från årets alla månader, utan att vara direkt talrik. Större flockar av sträckande fåglar rapporteras från juli med som mest 40 ex. Dalhem 4.7 (Erik Marcusson).

172. Större korsnäbb *Loxia pytyopsittacus*

Det dröjde till slutet av juli innan det rapporterades någon större korsnäbb i kommunen. Totalt rapporterades arten elva gånger från Stora Stensjön, Nora (sträck), Snöbergstorp, Bälgsjön, Stadsskogen samt naturreservatet Stensjön.

173. Rosenfink *Carpodacus erythrinus*

Observerad under perioden 18.5-23.7 med sammanlagt 17 fynd. Flest sjungande hanar hördes i närheten av Hammarby där tre hanar hördes sjunga samtidigt. Arten har minskat starkt det senaste årtiondet.

174. Tallbit *Pinicola enucleator*

Observerad både under för- och eftervintern.

Januari-februari: 6 ex. Snöbergstorp 27.1 samt 1 par Esstorp (Lisbeth Uhr m.fl.).

November-december: 1 ex. Håkansbodaberget 9.11, 5 ex. Snöbergstorp 30.11 och 2 ex. Älvhyttan 1.12 (Roland Thuvander).

175. Domherre *Pyrrhula pyrrhula*

Observerad alla årets månader och aldrig direkt ovanlig. Allmän i vid fågelmatning under vintern.

En av vinterns domherrar i Dalhem.

Foto: Erik Marcusson.

176. Stenknäck *Coccothraustes coccothraustes*

Sedd hela året framför allt i Nora samt vid Järleåns närhet. Vinterfynd:

Januari-Februari: 1 ex. Södra Ås 6.1, 1 hane Dalsta 17.1-5.2 (Berit Ragné, Håkan Lavebratt m.fl.). 1 ex. Hagby 14.2 samt 1 ex. Esstorp 18.2.

December: 1 ex. Dalsta 14.12 (Håkan Lavebratt).

177. Lappsparv *Calcarius lapponicus*

Endast två rapporter: 1 hane Bergsmanshyttan 24.4 (Claes Dyst m.fl.) samt ett par Södra Ås våtmark 29.4.

178. Snösparv *Plectrophenax nivalis*

Endast tre rapporter, alla från Bergsmanshyttan.

Vår: 3 ex. 28.3 och 16 ex. 14.4 (Claes Dyst)

Höst: 1 ex. 9.11. Kanske samma fågel som stannade över årsskiftet och sågs en bit in i januari 2014.

179. Gulsparv *Emberiza citrinella*

Största flockarna fanns på några oskördade åkrar under första delen av året.

Största flock: Ca 150 ex. vid oskördad åker Alntorp samt ca 150 ex. vid Järle kvarn, båda rapporterna från januari månad.

180. **Sävspurv** *Emberiza schoeniclus*

Inga vinterfynd. Rapporterad mellan 29.3-13.11.

Hybrider:

Grågås x Kanadagås Enstaka sedda mellan 7.4-19.4 och 19.10-17.11.

Däggdjur i Nora kommun 2013

Det är fortsatt dåligt med rapporter beträffande däggdjur. Här sammanfattas de få observationerna på några rader.

Tre buskmöss släpades in av katter i Älvhyttan under försommaren. Utter med ungar har setts flera gånger i Järleån. Observationer av varg, lo och vildsvin på många ställen. Igelkotten verkar tyvärr vara helt försvunnen från Nora kommun.

Nyfiken småvessla som letar föda i en vedstapel i Södra Husby.

Foto: Anders Carlberg

Småkryp i kommunen

Vill man hitta många arter, ska man rikta in sig på småkryp. Det finns många tusen olika kryp att hitta i Noras olika miljöer.

Om man söker i ”småkrypsportalen”, som hittas på Internet, kan man se att det lades in hela 1026 bestämda småkrypsarter i Nora kommun. Det låter förstås mycket, men är bara en bråkdel av vad som egentligen är möjligt att finna. Det finns stora möjligheter för den som sätter sig in i någon utforskad insektsordning att hitta nya arter för Nora kommun, Västmanland eller faktiskt helt nya arter för Sverige.

En bland flera insekter, nya för Västmanland blev **Benvedsspinnmal** (*Yponomeuta cagnagellus*). Den hittades redan 2012 av Berit Ragne´ och Claes Eliasson i Berits trädgård på Dalsta i Nora. Spinnmalens larver satt på en inplanterad benved. Fjärilslarverna fanns även på benveden 2013. Fjärilen liknar häggspinnmalen, som är en mycket allmän art och som säkert många har sett spinna in och avlöva hela bestånd av häggar.

Häggspinnmal. Liknar benvedsspinnmal.

Vilka typer av småkryp rapporterade det mest av år 2013?

Här följer en lista på antalet bestämda arter.

Snäckor och sniglar 16 arter.

Musslor (bl.a. flodpärlmussla) 2 arter.

Mångfotingar (”tusenfotingar”) 8 arter.

Hoppstjärtar 6 arter.

Dagsländor 5 arter.

Trollsländor 26 arter.

Bäcksländor 3 arter.

Hopprätvingar (gräshoppor mm) 12 arter.

Halvvingar (bärfisar, stritar mm) 86 arter.

Stövsländor 6 arter.

Skalbaggar 243 arter.

Flaggstövslända

blank flickblomfluga

Nätvingar 9 arter.

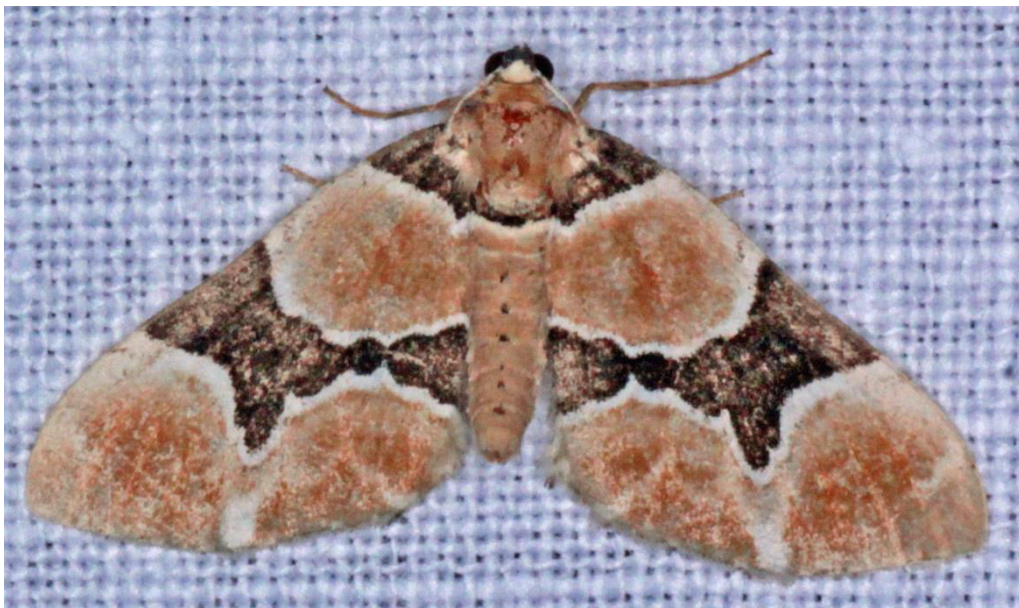
Växtsteklar 13 arter.

Parasitsteklar 2 arter.

Gaddsteklar 35 arter.

Nattsländor 14 arter.

Fjärilar 344 arter. (Rättelse: Förra året sågs 376 arter)

Piltecknad fältmätare, en ganska ovanlig art. Larven lever på ängsruta.

Myggor 19 arter.

Flugor 88 arter.

Kräftdjur 5 arter.

Spindeldjur 72 arter.

Maskar som iglar 2 arter.

Silverborstsvansar (silverfisk) 1 art.

Kackerlackor och tvestjärtar 3 arter.

Vattennätvingar (sävsländor) 1 art.

Halssländor 1 art.

Näbbsländor 4 arter.

Förra året redogjordes vilka sociala getingar som påträffats i Nora. Under 2013 hittades en ny art. Den inte helt ovanliga **nordgetingen**. Så nu har alla sociala getingar, utom några snyltgetingar, påträffats i Nora kommun.

Nordgeting, med sina röda främre bakkroppssidor funnen i Södra Ås.

Humlor i Nora kommun

På senare år har det kommit ut flera böcker som behandlar vilka humlor som finns i Sverige och hur man kan skilja de olika arterna från varandra. Totalt har 40 humlearter setts i Sverige. Någon art är utrotad och flera är hotade. Humlorna har minskat i stort antal p.g.a. deras livsmiljöer försvinner i snabb takt.

Många arter är lätta att bestämma medan ett antal är väldigt svåra att bestämma till art. Det blir ännu mer komplicerat eftersom drottningar, arbetare och hanar kan se olika ut.

I Nora kommun har det påträffats 15 arter, men fler finns att upptäcka. Det gäller framför allt snylthumlor.

Jordhumleflugan liknar en humla.

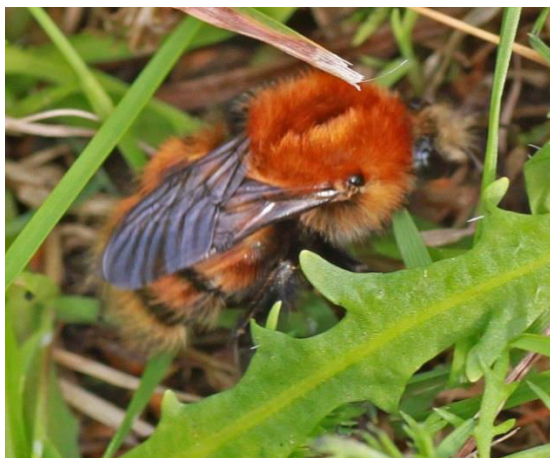

Åkerhumla

Ljus jordhumla

1. Stenhumla- En svart humla med orange bakdel.
2. Mörk jordhumla Vanlig art. Gul, svart, gul, svart och vitrandig.
3. Ljus jordhumla Liknar mörk jordhumla, men ljusare gul.
4. Ängshumla Lätt att bestämma. Gul krage, svart med orange bakdel.
5. Hushumla orangebrun mellankropp samt svart och vit bakkropp.
6. Vallhumla Gråaktig humla. Ganska ovanlig.
7. Klöverhumla – Helgul kort päls. Svart band.
8. Blålockshumla. Liknar mörk jordhumla, men med en svart fläck i det gula.
9. Trädgårdshumla Långt huvud. Gul, svart och vit. En stor humla.
10. Haghumla – En rastlös liten humla, med orange bakdel. Hög flygton.
11. Gräshumla – Liknar stenhumlan, men mer matt i färgerna.
12. Åkerhumla Varierat utseende, men alltid gulorange och svart.
13. Backhumla En orange humla med brun främre del av bakkroppen.
14. Åkersnylthumla Mörk bakkropp med ljusa kanter längst bak.
15. Jordsnylthumla En mörk humla med vit och gråaktig bak.

Backhumla

Blålockshumla

Följande humlearter har setts i Västmanland, men ännu inte i Nora, men flera av arterna finns säkert i vår kommun.

Skogsjordhumla, ljunghumla, mosshumla, ängssnylthumla, stensnylthumla, broksnylthumla, hussnylthumla, och trädgårdssnylthumla.

Stenhumla

Klöverhumla

Hushumla

Trädgårdshumla

Mörk jordhumla

/Anders Carlberg för Nora Biologiska Förening.

Du vet väl att det går att rapportera alla svenska arter i Artportalen

[www. artportalen.se](http://www.artportalen.se) eller meddela till noraanders@tele2.se

Exkursionsprogram 2014

Söndag 23 mars kl. 17.00

Årsmöte på Församlingshemmet i Nora. Mats Rosenberg från Örebro berättar om Landskap i förvandling Oset, Rynningeviken, Tysslingen mm.

Måndag 14 april kl. 18.00

Käppsta.

Kvällsutflykt till den granna utsikten vid Käppsta, höjden ovanför badet i Gyttoorp. Vi lyssnar på trastar och rödhakar och grilla korv. Kanske pispar en morkulla i skymningen.

Ledare: Peter Bernövall

Torsdag 24 april kl. 18.00

Vandring efter Järleån.

Hur mycket vatten i år, alltid spännande att se. Fågellyssning och de första vårblommorna, försärla och strömstare med litet tur. Ledare: Roland Thuvander

Torsdag 8 maj kl. 18.00

Osets naturreservat

Fågelutflykt och bra tid för vadare och änder av allehanda slag samt näktergalssång.

Ledare: Roland Thuvander

Söndag 18 maj kl. 06.00

Åsbosjön runt med cykel

Många fågelarter garanteras, tidig morgon så får man ut mycket av förmiddagen. Ledare: Anders Carlberg

Lördag 24 maj kl. 08.00

Heldagsutflykt till Tåkern i Östergötland.

Vi besöker det nybyggda naturrummet och skådar fågel i området, som även har ett fint fågeltorn. Även besök vid Omberg med sin rika flora och som geologiskt bjuder på mycket intressant. En imponerande isälvsformation, slukhål samt Mörka Hålkärret gör dagen extra spännande! Sveriges äldsta en kanske 1000 år växer vid Råå, den ska vi se på.

Ledare: Peter Bernövall tel. 070-212 36 58

Onsdag 28 maj kl 17.30 från torget och 18.00 vid Venakärret.

Venakärret i Älvhyttan.

Åsa Forsberg från Länsstyrelsen berättar om naturvårdsprojektet Reclaim.

Söndag 1 juni kl. 9.15 från torget i Nora och 10.00 från Scandic, Westhaga i Örebro

Botanisk vandring i Herrfallsängs naturreservat i Närke.

Ledare: Arne Holmer Samarrangemang: Örebro läns Botaniska Sällskap

Ledare från Nora: Roland Thuvander.

Söndag 21 september kl. 16.00

Tranorna vid Kvismaren

Ca kl. 17.00 samling vid Öby Kulle för den som vill träffas där.

Som föregående år så guidar oss Lovisa Nilsson, berättar om tranorna och så hoppas vi på fina tran- och gåssträck, havsörnar, och kanske en grann solnedgång.

Lördag 23 augusti kl. 07.30

Ringmärkning av fåglar vid Venastugan, Rynningeviken.

Bra tillfälle för vuxna och barn att närstudera de olika arterna. Ledare från Nora: Peter Bernövall.

(Med reservation för ändringar)

Foto: Erik Marcusson.